

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА МАЙНО БОРЖНИКА У
ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Студентки 2 курсу, 7 мз групи,
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації

«Цивільне право і процес» _____ Поліщук Валентини Андріївни

Науковий керівник

к.ю.н. _____ Кабенюк Юлія Валеріївна

Гарант освітньої програми

д.ю.н. _____ Примак Володимир Дмитрович

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА МАЙНО БОРЖНИКА У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ	
1.1. Звернення стягнення на майно боржника як самостійна стадія виконавчого провадження	7
1.2. Виконавчі дії, спрямовані на звернення стягнення на майно боржника.....	13
1.3. Майно, на яке не може бути звернено стягнення.....	20
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА ОКРЕМІ ВИДИ МАЙНА БОРЖНИКА У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ	
2.1. Звернення стягнення на нерухоме майно	26
2.2. Звернення стягнення на рухоме майно.....	38
2.3. Звернення стягнення на корпоративні права.....	43
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Конституція України декларує обов'язковість виконання судових рішень на всій території України, проте, за статистикою Європейського суду з прав людини за 2019 рік, Україна посіла третє місце за кількістю скарг до цієї міжнародної судової інституції, переважна більшість яких стосується саме невиконання чи тривалого виконання судових рішень. Відсоток фактичного виконання рішень в Україні, в порівнянні з іншими європейськими країнами, значно менший, а отже, проблематика ефективності виконавчого провадження є досі актуальною.

Законодавство щодо примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) постійно зазнає суттєвих змін та потребує вдосконалення на основі практики виконавчого провадження, з огляду на сучасні реалії.

Впродовж досить довгого періоду часу деякі види виконавчих дій є малоефективними, їх суть не завжди зрозуміла, а послідовність не прослідковується через недостатньо чітку регламентацію на законодавчому рівні, до таких дій можна віднести накладення виконавцем арешту на окремі види майна. Відповідно, це породжує проблеми у правозастосовній практиці, зокрема, непоодинокими є зловживання з боку учасників виконавчого процесу, наприклад, зловживання правом на ініціювання провадження у справі про банкрутство, правом на житло при реєстрації неповнолітніх вже в арештованій та описаній нерухомості, інші зловживання боржника, спрямовані на затягування або перешкоджання процесу, та в цілому низькі показники виконання рішень у повному обсязі. З огляду на що, заходи майнового характеру, а також перешкоди їх належного застосування, і, як наслідок, несвоєчасне виконання рішень, потребують проведення системного дослідження у цьому напрямку.

Підґрунтям для подальшого дослідження звернення стягнення на майно боржника у виконавчому провадженні слугують праці вчених-правників, серед

яких: А.М. Авторгов [38, 39], О.В. Бігняк [41], Н.Ю. Голубєва [43], Р.Ю. Кобець [49], Р.С. Лукашов [55], Л.С. Малярчук [56, 57], О.С. Пелипенко [59], В.М. Притуляк [61-63], А.В. Смітюх [65, 66], С.Я. Фурса [69] та ін.

Попередньо розглянувши питання накладення арешту на майно боржника, слід встановити подальші дії виконавця для звернення на нього стягнення. При цьому дуже важливо, щоб були дотримані всі необхідні умови для забезпечення легітимності процесу, та була здійснена перевірка всіх відомостей виконавцем, що можуть ускладнити чи унеможливити виконання рішення за рахунок цього майна або ж взагалі в кінцевому результаті стати підставою для визнання електронних торгів недійсними, на чому і буде зосереджена увага у цій роботі.

Мета дослідження. Автор випускної кваліфікаційної роботи ставив за мету на основі практичної діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців, аналізу положень вітчизняного законодавства прийти до висновків теоретичного характеру та розробити рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері примусового виконання рішень.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати такі **завдання**:

- дати правову характеристику виконавчим діям, які спрямовані на звернення стягнення на майно боржника та виокремлення їх в окрему стадію виконавчого провадження;
- дослідити виконавчі дії, які спрямовані на звернення стягнення на майно боржника;
- охарактеризувати майно, на яке не може бути звернено стягнення у виконавчому провадженні;
- дослідити особливості порядку звернення стягнення на нерухоме майно боржника в рамках виконавчого провадження;
- охарактеризувати звернення стягнення на рухоме майно боржника у виконавчому провадженні;
- виявити особливості звернення стягнення на корпоративні права боржника.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають в процесі виконання рішень, а саме при зверненні стягнення на майно боржника.

Предметом дослідження в роботі є звернення стягнення на майно боржника у виконавчому провадженні.

Методами дослідження стали порівняльно-правовий, формально-логічний, діалектичний, логіко-юридичний, структурно-функціональний, аналізу і синтезу та інші методи.

При виконанні кваліфікаційної роботи був використаний порівняльно-правовий метод з метою дослідження вітчизняного законодавства про виконавче провадження в частині звернення стягнення на різні види майна боржника.

Із застосуванням формально-логічного методу була опрацьована наукова література стосовно теми дослідження і аналізувалась практика Верховного Суду, інших судів України з проблем, пов'язаних зі зверненням стягнення на майно боржника.

За допомогою логіко-юридичного методу досліджувалися базові для дипломної роботи дефініції: «виконавча дія», «рухоме майно», «нерухоме майно», «виконавче провадження», «стадія виконавчого процесу», «суб'єкт виконавчого процесу», «примусове виконання рішень» тощо.

Структурно-функціональний метод сприяв аналізу правового регулювання повноважень, засад та гарантій діяльності приватних та державних виконавців в Україні у процесі примусового виконання рішень, здійснення інформаційного забезпечення їх функціонування та встановлення контролю за їхньою діяльністю. Застосування методів аналізу і синтезу дало змогу виявити основні закономірності та проблеми, які виникають на стадії виконавчого провадження.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному дослідженні основних проблем, з якими стикається у своїй діяльності державний або приватний виконавець, стягувач та сам боржник при відкритому виконавчому провадженні, порівнянні нормативно-правових актів, що стосуються організації виконання рішень за рахунок майна боржника, виявленні недоліків, розбіжностей законодавства і наведенні пропозицій щодо вдосконалення

українського законодавства про примусове виконання рішення.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Звернення стягнення на корпоративні права боржника», що опублікована у збірнику наукових статей «Правове регулювання цивільних відносин». К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 174-180.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що специфіка кожного виду майна суттєво впливає на порядок звернення на нього стягнення, адже особливості його правового режиму зумовлюють зміст будь-якого виконавчого провадження. Тому вивчення особливостей задоволення вимог стягувача за рахунок різного майна є актуальним із метою встановлення послідовності вчинення виконавчих дій під час виконання судових рішень і рішень інших органів, визначення обставин, що потребують перевірки з боку виконавця, і які безпосередньо впливають на його хід та наслідки, а головне – констатації наявних перешкод у окремих випадках із наступним внесенням пропозицій щодо шляхів їх подолання. Зібраний матеріал і узагальнення можуть бути використані для внесення відповідних змін у діючі законодавчі акти.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження, а також авторським підходом до розгляду обраної теми. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, які включають в себе шість підрозділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 66 сторінок, із яких основна частина роботи займає 57 сторінок. Список використаних джерел складається з 70 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА МАЙНО БОРЖНИКА У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

1.1. Звернення стягнення на майно боржника як самостійна стадія виконавчого провадження

Звернення стягнення на майно боржника розглядається як захід примусового виконання рішень, що зумовлений певним обсягом дій виконавця та має на меті відновлення порушених прав стягувача.

Відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону України «Про виконавче провадження», полягає в зверненні стягнення на кошти, цінні папери, інше майно (майнові права), корпоративні права, майнові права інтелектуальної власності, об'єкти інтелектуальної, творчої діяльності, інше майно (майнові права) боржника, у тому числі якщо вони перебувають в інших осіб або належать боржникові від інших осіб, або боржник володіє ними спільно з іншими особами; у зверненні стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інший дохід боржника; вилучення в боржника і передача стягувачу предметів, зазначених у рішенні; у забороні боржнику розпоряджатися та/або користуватися майном, яке належить йому на праві власності, у тому числі коштами, або встановлення боржнику обов'язку користуватися таким майном на умовах, визначених виконавцем [11].

Під поняттям «майно» боржника слід розуміти як окремі речі та їх сукупність, так і всі майнові права боржника, що на момент вчинення виконавчого провадження є у нього [54]. Даний термін, хоча й не визначено в Законі України «Про виконавче провадження», але прямо впливає із його положень.

Загалом, до майна, на яке можна звернути стягнення, відносять: кошти (готівкові, на рахунках), нерухоме майно, транспортні засоби, літаки, водний транспорт, сільськогосподарська техніка, технологічні транспортні засоби, інше

рухоме майно, корпоративні права, права інтелектуальної власності, урожай на полях тощо.

Акція може розглядатись як майно, що засвідчує участь у статутному фонді акціонерного товариства, підтверджує членство в ньому та право на участь в управлінні ним, дає право його власникові на одержання частини прибутку у вигляді дивіденду, а також на участь у розподілі майна при ліквідації акціонерного товариства, однак при зверненні стягнення на неї вона має розглядатись як майно, дійсна вартість якого буде встановлена при його реалізації [54].

Передумовою звернення стягнення на майно боржника є відкриття виконавчого провадження. За загальним правилом, відповідно до принципу диспозитивної, для того, щоб відкрити виконавче провадження, стягувач або його представник повинні звернутися з відповідною заявою про примусове виконання рішення до органу державної виконавчої служби або приватного виконавця у письмовій формі та надати виконавчий документ. Також виконавець може розпочати примусове виконання рішення: за заявою прокурора у разі представництва інтересів держави в суді; якщо виконавчий документ надійшов від суду у випадках, передбачених законом; у разі, якщо виконавчий документ надійшов від Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів [11].

Відповідно до ч. 2 ст. 24 Закону України «Про виконавче провадження» приватний виконавець приймає до виконання виконавчі документи за місцем проживання, перебування боржника-фізичної особи, за місцезнаходженням боржника-юридичної особи або за місцезнаходженням майна боржника [11].

Відтак, велика кількість стягувачів звертається до виконавців з проханням відкрити виконавче провадження за місцем знаходження грошових коштів боржника. В такому разі стягувачі посилаються на те місцезнаходження грошових коштів, які є у боржників у безготівковій формі, тобто на рахунках, за місцем реєстрації відповідної фінансової установи. З урахуванням того, що

більшість банків мають відповідну реєстрацію у м. Києві, як наслідок і більшість виконавчих проваджень також відкриваються у виконавчому окрузі м. Києва.

На думку В.М. Притуляка, такі маніпуляції призводять до штучного змінення території, на якій повинно бути розпочате виконавче провадження, та як наслідок призводять до порушення прав боржників за виконавчими провадженнями, перекосу на ринку послуг з примусового виконання рішень та напруженості у спільноті приватних виконавців. Саме тому, необхідно на рівні кодексу професійної етики закріпити норму, яка чітко встановить заборону на відкриття виконавчого провадження поза межами виконавчих округів приватних виконавців [61].

Так категорично позбавляти виконавця можливості виконувати рішення, яке за місцем реєстрації чи проживання боржника йому непідвідомче, вважаємо непотрібно, більше того, навіть таким, що буде гальмувати ефективність та оперативність виконання рішень, але не можемо не погодитися з тим, що відкриття виконавчого провадження за місцезнаходженням рахунку боржника можна вважати недобросовісною конкуренцією і повинно бути врегульованим.

09 вересня 2021 року Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду в рамках справи № 160/1611/21, досліджуючи питання щодо визначення місця відкриття виконавчого провадження за місцезнаходженням відкритих банківських рахунків боржника дійшов висновку, що сама по собі наявність карткового рахунку, відкритого для обліку поточної заборгованості позивача по кредитній угоді не свідчить про наявність у боржника майна у вигляді власних грошових коштів на території м. Києва. При цьому, майном на яке може бути звернено стягнення є, зокрема, кошти, а не рахунки в банку. Відтак, наявність у боржника банківських рахунків не свідчить про наявність у боржника майна в такому банку та не є таким майном. Наявність рахунку у банку, місцезнаходження якого зареєстровано у м. Києві не є тотожним місцезнаходженню майна боржника [34].

Якщо розглядати пред'явлення виконавчого документа за місцезнаходженням рухомого майна, а конкретно – транспортного засобу, то

виконавець, відкриваючи виконавче провадження, бере на себе певні ризики як отримати дисциплінарне стягнення, оскільки місцеперебування такого майна може бути змінено, а отже підстави для відкриття такого провадження можуть зникнути на момент перевірки діяльності виконавця. З огляду на викладене, пропонуємо доповнити Інструкцію з організації примусового виконання рішень пунктом, який би зазначав перелік належних допустимих доказів, наданих стягувачем, за яких виконавець може відкрити виконавче провадження за місцезнаходженням майна.

Що стосується виконання рішень про конфіскацію майна, відповідно до ст. ст. 5, 62 Закону України «Про виконавче провадження», приватні виконавці не можуть здійснювати, отже дана категорія виконавчих проваджень підвідомча виключно органам державної виконавчої служби.

Необхідною передумовою результативності виконавчого провадження є виявлення та розшук майна боржника, на яке можна звернути стягнення. Закон України «Про виконавче провадження» передбачає джерела отримання виконавцем інформації про майно боржника, а також встановлює способи звернення на нього стягнення. Так, після надходження виконавчого документа виконавець не пізніше наступного робочого дня виносить постанову про відкриття виконавчого провадження, в якій зазначає обов'язок боржника подати декларацію про доходи та майно боржника. Виконавець попереджає боржника про відповідальність за неподання такої декларації або внесення до неї завідомо неправдивих відомостей (ч. 5 ст. 26 Закону України «Про виконавче провадження»). Таким чином, виконавець може одержати інформацію про майно боржника, на яке можна накласти стягнення, від самого боржника.

Закон України «Про виконавче провадження», каже, що з метою належного виконання рішень, державний або приватний виконавець може користуватися засобами державного примусу і вчиняти щодо боржника деякі тимчасові заборони і обмеження його прав, як способи забезпечення виконання рішень суду та інших органів (посадових осіб), які підлягають виконанню в

порядку виконавчого провадження, і широко застосовується органами виконавчої служби з метою впливу на боржників. До них відносяться:

- тимчасове обмеження на виїзд боржника за межі України (тільки за рішенням суду);
- тимчасове обмеження боржника у праві управління транспортними засобами;
- тимчасове обмеження боржника у праві користування вогнепальною мисливською, пневматичною зброєю, пристроями вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії;
- тимчасове обмеження боржника у праві полювання;
- заходи майнового характеру: розшук майна боржника, опис майна, примусове входження в житло боржника (тільки за рішенням суду), накладення арешту на майно боржника, накладення арешту на майно, що не належить боржнику, внесення даних про боржника до Єдиного реєстру боржників [11].

Звернення стягнення на майно боржника є заходом майнового характеру і як самостійна стадія виконавчого провадження має певні етапи, що полягають в його арешті, вилученні (списанні коштів з рахунків) та примусовій реалізації.

Відтак, відповідно до статті 48 Закону України «Про виконавче провадження», стягнення за виконавчими документами звертається, в першу чергу, на кошти боржника у національній та іноземній валютах, інші цінності, у тому числі на кошти на рахунках боржника у банках та інших фінансових установах [11].

В останню чергу звертається стягнення на майно, в якому проживає боржник. Порушення цієї черговості, може призвести до оскарження дій виконавця. Та в законі також зазначено, що черговість стягнення на кошти та інше майно боржника остаточно визначається виконавцем.

Згідно з ч. 6 ст. 48 Закону України «Про виконавче провадження», стягнення на майно боржника звертається в розмірі та обсязі, необхідних для виконання за виконавчим документом, з урахуванням стягнення виконавчого

збору, витрат виконавчого провадження, штрафів, накладених на боржника під час виконавчого провадження, основної винагороди приватного виконавця. У разі, якщо боржник спільно володіє майном з іншими особами, стягнення звертається на його частку, що визначається судом за поданням виконавця згідно з правилами ст. 443 ЦПК України [11].

Для ефективності виконавчого провадження велике значення має співпраця стягувача з виконавцем, адже у багатьох випадках саме стягувач обізнаний щодо фінансового стану боржника, наявності у нього майна. Так, відповідно до ч.ч. 7,8 ст. 26 Закону України «Про виконавче провадження» у разі, якщо в заяві стягувача зазначено рахунки боржника в банках, інших фінансових установах, виконавець негайно після відкриття виконавчого провадження накладає арешт на кошти боржника. У разі, якщо в заяві стягувача зазначено конкретне майно боржника, виконавець негайно після відкриття виконавчого провадження перевіряє в електронних державних базах даних і реєстрах наявність права власності або іншого майнового права боржника на таке майно та накладає на нього арешт. На інше майно боржника виконавець накладає арешт в порядку, визначеному статтею 56 Закону України «Про виконавче провадження» [11].

Якщо при відкритті виконавчого провадження виконавцем накладено арешт на майно боржника, боржник за погодженням із стягувачем має право передати йому таке майно або реалізувати його та передати кошти від його реалізації стягувачу в рахунок повного або часткового погашення боргу за виконавчим документом [11].

Одночасно з винесенням постанови про відкриття виконавчого провадження система забезпечує обробку даних про боржника та вносить відомості про нього до Єдиного реєстру боржників [11].

Важливо, що укладення угоди щодо майна боржника, який знаходиться в реєстрі боржників, є підставою для визнання такого правочину недійсним. Нотаріуси відмовляють у проведенні нотаріальних дій, якщо особа, яка

звернулася до нотаріуса, внесена до реєстру боржників (пункт 8-1 частини 1 статті 49 Закону України «Про нотаріат»).

Окрім обов'язку відмовити боржникові, на нотаріуса або державного реєстратора покладається ще й обов'язок того ж дня повідомити приватного виконавця або Державну виконавчу службу (залежно від того, який виконавець зазначений у Реєстрі) про звернення боржника. Повідомляючи про цей факт, нотаріус або державний реєстратор мають вказувати, яке саме майно мав намір відчужити боржник. Відповідні зміни вже внесено до Закону України № 1952-IV «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Також даним нововведенням зобов'язано банки у день відкриття або закриття рахунків фізичним особам перевіряти наявність інформації про внесення відомостей про цих фізичних осіб до Єдиного реєстру боржників. У разі наявності в Реєстрі відповідної інформації, банк зобов'язаний повідомити виконавця.

Створення реєстру боржників є важливим кроком до забезпечення реального виконання судових рішень та інших документів, які підлягають примусовому виконанню. Варто зазначити, що законодавство стало суворішим до боржників, що також сприятиме виконанню судових рішень і рішень інших органів.

Отже, від ретельного пошуку та виявлення активів боржника залежить побудова стратегії у виконавчому провадженні та її ефективність.

1.2. Виконавчі дії, спрямовані на звернення стягнення на майно боржника

Спеціальний Закон України «Про виконавче провадження» не містить визначення поняття «виконавча дія», але в проєкті Закону України від 23.06.2020 № 3726 пропонується даний термін тлумачити як процесуальну дію виконавця або залучених до виконавчого провадження осіб, спрямовану на примусове виконання рішення або забезпечення його виконання [12]. Вважаємо, що дане

визначення є доречним, на прикладі оцінки майна боржника, яка може бути визначена: за рішенням суду, за взаємною згодою сторін виконавчого провадження, за актом виконавця, за звітом про оцінку майна суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання.

Згідно із правовою позицією Великої Палати Верховного Суду, викладеній у постанові від 20.03.2019 р. у справі № 821/197/18, визначення вартості майна боржника є процесуальною дією державного виконавця (незалежно від того, яка конкретно особа – сам державний виконавець чи залучений ним суб'єкт оціночної діяльності – здійснювала відповідні дії) щодо примусового виконання на підставі виконавчих документів. Отже, оскаржити оцінку майна можливо в порядку оскарження рішень та дій виконавців. Відповідачем у такому випадку має бути орган державної виконавчої служби, а суб'єкт оціночної діяльності може бути залучений як третя особа [27].

В спеціальному законі згадуються також інші виконавчі дії, які спрямовані на звернення стягнення на майно боржника та строки їх вчинення, але не зовсім чітко зазначена послідовність їх виконання. До таких дій можемо віднести: перевірка майнового стану боржника; розшук майна боржника; накладення арешту, опис та вилучення майна (коштів) боржника, передача такого майна на відповідальне зберігання; направлення платіжних вимог на примусове списання коштів; примусове проникнення до житла чи іншого володіння фізичної особи за наявності вмотивованого рішення суду; виконавчі дії, пов'язані з примусовим входженням на земельні ділянки; залучення понятих, працівників поліції, інших осіб, а також експертів, спеціалістів, а для проведення оцінки майна - суб'єктів оціночної діяльності - суб'єктів господарювання, передача майна на реалізацію.

Першочергово виконавцю необхідно виявити майно боржника шляхом подання запитів до відповідних органів та установ або проведення перевірки інформації про майно чи доходи, що містяться в базах даних і реєстрах, а також перевірка майнового стану боржника за місцем проживання (перебування) або його місцезнаходженням (ч. 2 ст. 36 Закону України «Про виконавче провадження»).

Згідно ч. 8 ст. 48 Закону, виконавець проводить перевірку майнового стану боржника у 10-денний строк з дня відкриття виконавчого провадження. У подальшому така перевірка проводиться виконавцем не рідше ніж один раз на два тижні - щодо виявлення рахунків боржника, не рідше ніж один раз на три місяці - щодо виявлення нерухомого та рухомого майна боржника та його майнових прав, отримання інформації про доходи боржника [11].

Для виявлення майна, доходів, виконавець направляє електронні запити до органів Держаної фіскальної служби, органів Пенсійного фонду України, органів МВС, може отримати інформаційну довідку з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, переглядає інформацію в таких базах даних як Державний земельний кадастр, Реєстр сільськогосподарської техніки, Державний реєстр технічних засобів для агропромислового комплексу України, Державний судновий реєстр України, Суднова книга України, Державний реєстр цивільних повітряних суден України, Єдиний державний реєстр декларацій, Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку про ринок цінних паперів, ДП «Укрпатент» та інших.

При цьому надзвичайно проблемним є отримання інформації щодо нерухомого майна, право власності на яке зареєстровано до 1 січня 2013 року, оскільки відповідна інформація не внесена до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, існує лише на паперових носіях, для її отримання виконавець змушений звертатися з письмовим запитом до БТІ. Така ж ситуація з транспортними засобами, в Єдиному державному реєстрі МВС містяться відомості стосовно зареєстрованих транспортних засобів та їхніх власників лише щодо автомобілів, які були зареєстровані з 2012 року, а отже, щоб отримати архівну інформацію – необхідно направити запит в паперовому вигляді. Щоб отримати інформацію щодо наявності в боржника великотоннажних та інших технологічних транспортних засобів, що не підлягають експлуатації на вулично-дорожній мережі загального користування, запит в Державну службу України з

питань праці також направляється в паперовому вигляді, оскільки відсутній автоматизований обмін інформацією.

Низка інших держаних органів, які володіють інформацією про майновий стан боржника, продовжують вести паперовий документообіг через відмову в діджиталізації у зв'язку з відсутністю належного фінансування даного процесу.

Таким чином, виявлення майна та його розшук є складовими елементами механізму звернення стягнення на майно боржника, необхідною передумовою ефективності виконавчого провадження, реального задоволення вимог стягувача та потребує переходу на електронний документообіг всіх органів держаної влади, що взаємодіють з виконавцем в рамках виконавчого провадження, переведення всіх документопотоків в цифрову електронну форму та автоматизацію обробки документів.

Проведення виконавцем таких заходів як перевірка майнового стану боржника, отримання інформації щодо майна боржника, за необхідності його розшук та нарешті виявлення є необхідною передумовою накладення арешту, і разом ці дії сприяють вилученню (примусовому списанню коштів) або реалізації майна.

Накладення арешту на майно гарантуватиме його схоронність до фактичного виконання рішення в повному обсязі та безумовно, не передбачає обов'язкове звернення стягнення на майно в кінцевому результаті, тому може бути самостійним примусовим заходом для забезпечення виконання рішення.

Арешт на майно (кошти) боржника накладається шляхом винесення постанови про арешт майна (коштів) боржника або про опис та арешт майна (коштів) боржника. Арешт на рухоме майно, яке не підлягає державній реєстрації, накладається виконавцем лише після проведення його опису [11].

На практиці виникають труднощі щодо розуміння того, з яким моментом у часі після відкриття виконавчого провадження законодавець пов'язує накладення арешту на майно боржника. Так, на підставі Закону України «Про виконавче провадження» вбачається, що постанова про арешт майна (коштів) боржника може бути винесена: при відкритті виконавчого провадження; під час

відкриття виконавчого провадження; негайно після відкриття виконавчого провадження; не пізніше наступного робочого дня після виявлення майна; не пізніш як на п'ятий робочий день з дня отримання інформації про місцезнаходження майна; під час проведення перевірки майнового стану боржника за місцем проживання (перебування) фізичної особи та місцезнаходженням юридичної особи [39].

Зміст цих норм в частині винесення постанов «під час відкриття» та «негайно після відкриття», свідчить про встановлення законом черговості/послідовності їх винесення. Цілком зрозуміло, що термін «винесення постанови під час відкриття виконавчого провадження» фактично означає одночасність проведення цих дій: тобто під час відкриття виконавчого провадження одночасно має бути винесена постанова про арешт майна (коштів) боржника.

Термін «винесення постанови негайно після відкриття виконавчого провадження» означає відповідну послідовність дій: спочатку відкривається виконавче провадження, а вже після завершення процедури відкриття виконавчого провадження негайно виноситься постанова про арешт майна (коштів) боржника.

Разом з тим, з практичної та технічної точки зору, з урахуванням того, що фіксування виконавчих дій здійснюється в автоматизованій системі виконавчого провадження, винести постанову про накладення арешту «під час відкриття виконавчого провадження» та «при відкритті виконавчого провадження» фізично та технічно неможливо, а тому, на думку А.М. Автогорова, ці поняття слід виключити, залишивши лише норму про накладення арешту на майно боржника «негайно після відкриття виконавчого провадження» [39].

Також, законодавчо не врегульовано питання накладення арешту в рамках виконавчого провадження на зареєстровану за боржником зброю, відсутній певний порядок взаємодії між виконавцем та органом НПУ. Тобто у випадку отримання відповіді від відповідного відділу дозвільної системи про наявність зареєстрованої за боржником зброї, виконавець позбавлений можливості вжити

заходів щодо арешту майна боржника для запобігання його продажу. Зброя може бути вилучена приватним/державним виконавцем у присутності працівника поліції та передана йому на відповідальне зберігання, оскільки таке майно є обмежено оборотоздатним та не підлягає примусовій реалізації.

Виявлені під час опису цінні папери, ювелірні та інші побутові вироби із золота, срібла, платини і металів платинової групи, дорогоцінного каміння і перлів, а також лом і окремі частини таких виробів, на які накладено арешт, підлягають обов'язковому вилученню і не пізніше наступного робочого дня передаються на зберігання банкам України відповідно до умов договорів, укладених з органами державної виконавчої служби або приватними виконавцями. Арешт на цінні папери накладається в порядку, встановленому законодавством про депозитарну систему України [11].

Продаж коштовного каміння, яке було конфісковано та перебуває на зберіганні у Державному сховищі дорогоцінних металів та каміння відбувається на Держпідприємстві «Система електронних торгів арештованим майном», важливим етапом було б надання дозволу на реалізацію дорогоцінностей через електронний майданчик, що були вилучені в рамках звичайного стягнення заборгованості. Оскільки, станом на даний час, реалізація зазначених цінностей здійснюється Держсховищем згідно із Законом України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними», тобто Держсховище може закупити дорогоцінні метали і дорогоцінне каміння до Державного фонду дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння України за кошт державного бюджету або реалізувати цінності суб'єктам підприємницької діяльності.

Закон визначає, що реалізація арештованого майна здійснюється шляхом електронних торгів або торгів за фіксованою ціною, та відбувається в кілька етапів.

Перший етап – передача майна на реалізацію. Після визначення вартості майна боржника та ознайомлення з результатами оцінки сторін, а саме направлення відповідного повідомлення за адресою, зазначеною у виконавчому

документі, або за місцем фактичного проживання чи перебування такої сторони, достовірно встановленим виконавцем – формується та подається в електронній формі заявка на реалізацію арештованого майна. Організатор формально перевіряє повноту заповнення заявки та доданих до неї документів. У випадку невідповідності заявки даним вимогам організатор через особистий кабінет відділу державної виконавчої служби (приватного виконавця) повідомляє про необхідність усунення недоліків протягом трьох робочих днів. Але відповідальність за достовірність поданих даних несе виконавець, який готує заявку, тому і оскаржувати боржнику доведеться дії виконавця, а не торгуючої організації.

Другим етапом є підготовка до проведення електронних торгів, під час якої встановлюється розмір винагороди Організатора та Оператора, формується лот торгів, автоматично визначається строк для підготовки до проведення торгів, реєстрації учасників, огляду майна, який становить:

- 1) для торгів за фіксованою ціною - 5 календарних днів;
- 2) для електронних торгів: для лотів зі стартовою ціною до 5000,00 грн – 10 календарних днів; для лотів зі стартовою ціною від 5000,01 до 1 000 000,00 грн – 20 календарних днів; для лотів зі стартовою ціною від 1 000 000,01 грн – 30 календарних днів [24].

Дата початку проведення електронних торгів (торгів за фіксованою ціною) призначається на наступний після закінчення зазначених строків день та відображається в інформаційному повідомленні, яке розміщується на Веб-сайті автоматично після внесення інформації про лот у Систему [24].

Третій етап – реєстрація учасників електронних торгів, четвертий – проведення електронних торгів. Переможцем визнається учасник, від якого на момент завершення електронних торгів надійшла найвища цінова пропозиція, але якщо до часу завершення електронних торгів (до 18-ї години) не надійшло жодної цінової пропозиції, торги вважаються такими, що не відбулися. У цьому випадку призначаються наступні торги. Якщо мова йде про іпотечне майно, то протягом десяти днів з дня оголошення електронного аукціону таким, що не

відбувся, іпотекодержателі та інші кредитори боржника відповідно до пріоритету їх зареєстрованих вимог мають право залишити за собою предмет іпотеки за початковою ціною шляхом заліку своїх забезпечених вимог в рахунок ціни майна (частина 1 статті 49 Закону України «Про іпотеку») [18].

Так, протягом десяти днів з дня оголошення електронного аукціону таким, що не відбувся, іпотекодержателі та інші кредитори боржника відповідно до пріоритету їх зареєстрованих вимог мають право залишити за собою предмет іпотеки за початковою ціною шляхом заліку своїх забезпечених вимог в рахунок ціни майна. Якщо іпотекодержатель не скористався цим правом, за результатами першого електронного аукціону, призначається проведення другого електронного аукціону, що має відбутися протягом одного місяця з дня проведення першого електронного аукціону [18]. Загалом класичний англійський аукціон, що застосовують у системі Сетам та Прозорро проводиться в три етапи до реалізації арештованого майна.

За результатами електронних торгів оформлюється протокол, що містить інформацію про переможця торгів або у разі визнання електронних торгів такими, що не відбулися – зазначається відповідна підстава.

Отже, реалізація майна боржника є заключним етапом звернення стягнення на майно боржника, що передбачає попередньо вчинення низки дій виконавцем. Щодо виконання рішень про конфіскацію майна, якщо таке майно підлягає реалізації, здійснюється органами державної виконавчої служби в загальному порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження».

1.3. Майно, на яке не може бути звернено стягнення

Як свідчать багаторазові звернення сторін виконавчого провадження, досить часто, в зв'язку з відкритими виконавчими провадженнями виникає ряд питань, які нібито не мали б виникати, оскільки відповідні ситуації достатньо чітко прописані в законі і не потребують роз'яснень навіть для не юристів.

Зокрема, це стосується питання арешту деяких видів майна боржника і звернення стягнення на це майно.

У разі відсутності у боржника коштів та інших цінностей, достатніх для задоволення вимог стягувача, стягнення невідкладно звертається також на належне боржнику інше майно, крім майна, на яке згідно із законом не може бути накладено стягнення.

Додатком до Закону України "Про виконавче провадження" визначений Перелік майна, на яке не може бути звернено стягнення за виконавчими документами.

За цим додатком до Закону, який також є прямою та безпосередньою законодавчою нормою, стягнення за виконавчими документами не може бути звернено на зазначене у цьому Переліку майно, що належить боржникові - фізичній особі на праві власності або є його часткою у спільній власності, необхідне для боржника, членів його сім'ї та осіб, які перебувають на його утриманні (крім майна та речей, що належать до предметів мистецтва, колекціонування та антикваріату, дорогоцінних металів та дорогоцінного, напівдорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення в сировині, необробленому та обробленому вигляді (виробах) [11].

Так, до майна, на яке не може бути звернено стягнення за виконавчими документами, належать:

1. Предмети щоденного побутового особистого вжитку для задоволення щоденних фізіологічних та гігієнічних потреб (посуд, постільна білизна, засоби гігієни), речі індивідуального користування (одяг, взуття, всі дитячі речі) [11].
2. Лікарські засоби, окуляри та інші вироби медичного призначення, необхідні боржникові, членам його сім'ї та особам, які перебувають на його утриманні, за медичними показаннями [11].
3. Меблі - по одному ліжку та стільцю на кожну особу, один стіл, одна шафа на сім'ю.
4. Один холодильник на сім'ю.

5. Один телевізор, персональний комп'ютер на сім'ю, один мобільний телефон - на кожну особу.

6. Запас питної води, продукти харчування, необхідні для особистого споживання боржникові, членам його сім'ї та особам, які перебувають на його утриманні, - з розрахунку на три місяці або гроші, необхідні для придбання запасів питної води та продуктів харчування для боржника, членів його сім'ї та осіб, які перебувають на його утриманні, - з розрахунку трикратного розміру мінімальної заробітної плати, що діє на день звернення стягнення, на кожну особу [11].

7. Майно, необхідне для відправлення релігійних культів та ритуальних обрядів боржником, членами його сім'ї та особами, які перебувають на його утриманні, професійних занять боржника, членів його сім'ї та осіб, які перебувають на його утриманні, якщо воно є єдиним джерелом доходу таких осіб, зняття особистої кустарної і ремісничої праці, книги [11].

8. Паливо, необхідне боржникові, членам його сім'ї та особам, які перебувають на його утриманні, для приготування щоденної їжі та опалення (протягом опалювального сезону) житлового приміщення [11].

9. Використовувані для цілей, не пов'язаних із провадженням підприємницької діяльності, племінна, молочна і робоча худоба (по одній одиниці), кролики (дві пари), птиця (п'ять штук), корми, необхідні для їхнього утримання до вигону на пасовища [11].

10. Насіння, необхідне для чергового посіву, та незібраний урожай - в осіб, які займаються індивідуальним сільським господарством (крім земельних ділянок, на які накладено стягнення).

11. Сільськогосподарський інвентар - в осіб, які займаються індивідуальним сільським господарством.

12. Технічні та інші засоби реабілітації, що забезпечують компенсацію або усунення стійких обмежень життєдіяльності людей з інвалідністю та інших категорій осіб, автомобіль, яким відповідно до закону за медичними

показаннями забезпечена людина з інвалідністю безоплатно або на пільгових умовах [11].

13. Призи, державні нагороди, почесні та пам'ятні знаки, якими нагороджений боржник [11].

Законом також встановлено обмеження щодо звернення стягнення і на нерухоме майно боржника. Відповідно до ч. 7 ст. 48 Закону України «Про виконавче провадження», у разі якщо сума, що підлягає стягненню за виконавчим провадженням, не перевищує 20 розмірів мінімальної заробітної плати (тобто з 01 січня 2021 по 30 листопада 2021 року становить 120 000 грн), звернення стягнення на єдине житло боржника та земельну ділянку, на якій розташоване таке житло, не здійснюється. У такому разі виконавець зобов'язаний вжити заходів для виконання рішення за рахунок іншого майна боржника [11].

Також передбачені певні обмеження на звернення стягнення на кошти на рахунках боржника, відтак, забороняється звернення стягнення та накладення арешту на кошти на рахунках платників у системі електронного адміністрування податку на додану вартість, на кошти, що перебувають на поточних рахунках зі спеціальним режимом використання, відкритих відповідно до ст. 15-1 Закону України "Про електроенергетику", на поточних рахунках із спеціальним режимом використання, відкритих відповідно до статті 19-1 Закону України "Про теплопостачання", на поточних рахунках із спеціальним режимом використання для проведення розрахунків за інвестиційними програмами, на поточних рахунках із спеціальним режимом використання для кредитних коштів, відкритих відповідно до статті 26-1 Закону України "Про теплопостачання", статті 18-1 Закону України "Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення", на спеціальному рахунку експлуатуючої організації (оператора) відповідно до Закону України "Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки", на кошти на інших рахунках боржника, накладення арешту та/або звернення стягнення на які заборонено законом [11].

Слід зазначити, що зарплатні рахунки, що належать фізичним особам, рахунки на які боржники отримують соціальні виплати до згаданої категорії не відносяться.

Користуючись даним правом виконавці арештовують банківські рахунки боржників та, фактично, у більшості випадків позбавляють боржника взагалі будь-якого джерела доходу. Тобто виконавець стягує і відповідний процент із заробітку боржника у рахунок погашення боргу і одночасно не дає розпоряджатись залишком на картці [48].

Але як правило, виконавці, отримавши документальне підтвердження, що рахунок боржника має спеціальний режим використання або звернення стягнення на такі кошти заборонено законом – знімають арешт.

Постає питання, чому виникають випадки, коли боржнику відмовляють у знятті арешту з коштів, які фактично є заробітною платою і взагалі, банки та інші фінансові установи виконують постанову про накладення арешту на такий рахунок, а не повертають постанову без виконання. Відтак, причиною є те, що банк може не мати технічної можливості відкрити окремий рахунок для зарахування винятково таких коштів. Тому рахунок, який відкривається, у тому числі й для зарахування заробітної плати, пенсії, стипендії чи соціальних виплат, зазвичай, за умовами банківського обслуговування є звичайним поточним рахунком. Тобто, це рахунок фізичної особи для власних потреб, на нього можуть зараховуватися будь-які кошти, а не тільки кошти цільового призначення.

Судова практика певною мірою йде на зустріч виконавцю, та 03 лютого 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду прийняв постанову у справі № 756/1927/16-ц зробивши наступні висновки. Саме банк, який виконує відповідну постанову виконавця про арешт коштів боржника, відповідно до частини третьої статті 52 Закону України «Про виконавче провадження» повинен визначити статус коштів і рахунка, на якому вони знаходяться. В разі знаходження на рахунку коштів, на які заборонено накладення арешту, банк зобов'язаний повідомити виконавця про

цільове призначення коштів на рахунку та повернути його постанову без виконання, що є підставою для зняття виконавцем арешту із цих коштів згідно із частиною четвертою статті 59 Закону [35].

Кошти, переказані платником отримувачу, з моменту їх зарахування на банківський рахунок переходять у власність останнього, який має виключне право розпорядження ними, а банк у свою чергу в межах договору та відповідно до вимог законодавства виконує функції з обслуговування банківського рахунка клієнта (здійснює зберігання коштів, за розпорядженням клієнта проводить розрахунково-касові операції за допомогою платіжних інструментів тощо) і не є набувачем цих коштів. Кошти після зарахування на рахунок отримувача є його власністю, втратили свій цільовий статус (пенсії, соціальних виплат), та набули статус вкладу. Арешт на рахунок боржника не унеможливує отримання заробітної плати ним, за його бажанням, готівкою через касу роботодавця або поштовими переказами на вказаний ним рахунок (адресу), а тому висновок судів про те, що накладення арешту на грошові кошти боржника порушує його право на отримання заробітної плати є необґрунтованим [48].

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ЗВЕРНЕННЯ СТЯГНЕННЯ НА ОКРЕМІ ВИДИ МАЙНА БОРЖНИКА У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

2.1. Звернення стягнення на нерухоме майно

Законом України «Про іпотеку» та ст. 181 ЦК України визначено, що до нерухомих речей (нерухоме майно, нерухомість) належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення [18].

Та реалізація нерухомості у виконавчому провадженні у вигляді додаткового майна та майна, що знаходиться в іпотеці має суттєві відмінності.

Однією з основних перепон у швидкому вирішенні спорів даної категорії є питання визначення початкової ціни реалізації предмету іпотеки.

Раніше суди були категоричні. Відповідно до попередньої правової позиції вищих судів: зазначення початкової ціни реалізації предмету іпотеки є обов'язковим компонентом судового рішення про звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом його реалізації, в тому числі на прилюдних торгах і вона має бути встановлена на рівні, не нижчому за звичайні ціни на цей вид майна, на підставі оцінки, проведеної суб'єктом оціночної діяльності.

Наразі Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про те, що у спорах цієї категорії не зазначення у резолютивній частині рішення суду початкової ціни предмета іпотеки в грошовому вираженні не має вирішального значення та не тягне за собою безумовного скасування судових рішень (постанова у справі № 235/3619/15-ц від 21 березня 2018 року).

В іншій постанові від 27 червня 2018 року у справі № 372/3785/15-ц Верховний Суд вказав на правомірність визначення судом початкової ціни предмета іпотеки для його подальшої реалізації на рівні, не нижчому за звичайні ціни на цей вид майна, на підставі оцінки, проведеної суб'єктом оціночної діяльності/незалежним експертом на стадії оцінки майна під час проведення виконавчих дій [37].

Тобто, Велика Палата Верховного Суду фактично поставила під сумнів необхідність проведення судової експертизи під час судового процесу, перенісши цю процедуру на стадію виконавчого провадження та залишивши при цьому можливість для суду не зазначати початкову ціну реалізації предмету іпотеки у судовому рішенні [37].

Наступним важливим моментом є факт зареєстрованих у помешканні боржника малолітніх дітей, що створює додаткову перешкоду у процесі звернення стягнення на нерухоме майно.

Згідно пункту 28 Розділу VIII Інструкції з примусового виконання рішень, затвердженої Міністерством юстиції України від 02.04.2012 № 512/5, у разі передачі на реалізацію нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти, необхідний попередній дозвіл органів опіки та піклування, що надається відповідно до закону [21].

Відповідно до частини 4 статті 177 Сімейного кодексу України, дозвіл на вчинення правочинів щодо нерухомого майна дитини надається органом опіки та піклування після перевірки, що проводиться протягом одного місяця, і лише в разі гарантування збереження права дитини на житло [8].

Згідно статті 12 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей», для вчинення будь-яких правочинів щодо нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти, необхідний попередній дозвіл органів опіки та піклування, що надається відповідно до закону. Посадові особи органів опіки та піклування несуть персональну відповідальність за захист прав та інтересів дітей при наданні дозволу на вчинення правочинів щодо нерухомого майна, яке належить дітям [19].

Питання про надання дозволу на примусову реалізацію нерухомості, де зареєстрований та проживає неповнолітній розглядається на засіданні Комісії з питань захисту прав дитини і рішення яке приймається фактично полягає в рекомендації органам опіки та піклування відмовляти в наданні такого дозволу.

Що позбавляє стягувача можливості навіть при наявності у боржника додатково майна задовольнити за його рахунок свої вимоги.

Зловживаючи соціальними гарантіями, які надаються державою для збереження права дитини на житло, непоодинокі випадки, коли боржники навмисно реєструють у спірному житлі неповнолітнього для перешкодження в передачі на реалізацію інколи вже і описаного майна.

З огляду на вищевказане, вважаємо, що шляхом вирішення проблеми є затвердження відповідного роз'яснення, в якому було б чітко вказані підстави, за яких орган опіки та піклування повинен надати згоду на продаж арештованого майна. Наприклад, при наявності у боржника додаткових об'єктів житлової нерухомості або при зверненні стягненні на частину житла.

Та категорично не погоджуємося з пропозицією В.М. Притуляк, виключити спірний пункт 28 Розділу VIII з Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 за № 512/5, та усунення такого становища, коли б передбачувалось обов'язкове отримання дозволу органу опіки та піклування при реалізації нерухомого майна боржника, право користування яким мають діти, оскільки це призведе до масового порушення інтересів дитини [62].

Тож пропонуємо забезпечити можливість індивідуального розгляду кожної ситуації окремо, а не суцільно обмежувати дії виконавця при виявленні зареєстрованих неповнолітніх, що зобов'язує при відсутності іншого майна боржника, повернути виконавчий документ стягувачу без виконання.

Що ж стосується житла, що перебуває в іпотеці, завдяки змінам, які вніс Кабмін до Правил реєстрації місця проживання, було спрощено звернення стягнення на іпотечну нерухомість та звільнено від подальшої необхідності звертатися виконавцю до органу опіки та піклування.

Прийнята постанова передбачає, що у разі перебування житла в іпотеці або в довірчій власності, реєстрація місця проживання особи здійснюється лише за наявності згоди відповідного іпотекодержателя або довірчого власника. [70] І звичайно, банк чи інша фінансова установа скоріш за все не надасть дозволу на

прописку в іпотечному майні, щоб не позбавляти себе «страховки» у разі порушення боржником зобов'язання зі сплати кредитних коштів.

При зверненні стягненні на майно боржника, передусім виконавець повинен з'ясувати його сімейний стан та встановити, чи не придбане воно у період шлюбу, чи не володіє він даним нерухомим майном спільно з іншими особами. Після чого вирішувати питання про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами, відповідно якщо підтвердиться факт спільної сумісної власності. Для цього, державний чи приватний виконавець на підставі статті 443 ЦПК України звертається до суду з відповідним поданням.

Як було констатовано Верховним Судом у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду по справі № 462/518/18, сам по собі факт реєстрації квартири на боржника ще не означає, що ця квартира належить лише боржнику, а не і іншій особі на праві спільної сумісної власності. А тому відчуження частки майна іншого з подружжя на публічних торгах без його згоди порушує право останнього як співвласника на вільне користування і розпорядження нерухомим майном [32].

Можливим варіантом вирішення даної дилеми пропонуємо розглянути такий захід майнового характеру як звернення стягнення на майно другого з подружжя. Сприяє застосуванню даного заходу кредиторами шляхом подачі відповідного позову, відносно нова позитивна практика розгляду судами таких спорів, яка, якщо стисло, полягає в наступному: майно набуте подружжям за час шлюбу є спільною власністю, частки подружжя є рівними та не має значення, за ким це майно зареєстровано. Якщо одним із подружжя укладено договір в інтересах сім'ї, то цивільні права та обов'язки за цим договором виникають в обох із подружжя, тому подружжя має відповідати за такими зобов'язаннями солідарно усім своїм майном.

Саме таку позицію викладено в Постанові Великої Палати Верховного Суду від 30.06.2020 року по справі № 638/18231/15-ц, провадження №14-712 цс 19 [31].

Також положення статті 60 СК України свідчать про презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке набуто ними в період шлюбу. Разом із тим зазначена презумпція може бути спростована, й один із подружжя може оспорювати поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт, в тому числі в судовому порядку. Тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції, покладається на того з подружжя, хто її спростовує [8].

Таку позицію викладено в Постанові Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 19.05.2021 року при розгляді справи № 641/9402/13-ц, провадження № 61-773св20 [36].

Виходячи з цього, виконавець також має повне право звернути стягнення на таке «приховане» майно. Як же це може відбуватися на практиці? До 2019 року процес встановлення цієї інформації був довгим і незручним. Потрібно було подавати письмовий запит до органів реєстрації актів цивільного стану, але на ці запити не завжди відповідали. Через це не всі виконавці намагалися отримати цю інформацію.

У 2019 році ситуація змінилася. Державним і приватним виконавцям дозволили користуватися Державним реєстром актів цивільного стану громадян шляхом формування в автоматизованій системі пошукового запиту. Таким чином, на сьогоднішній день, після відкриття провадження, виконавець може відразу з'ясувати чи перебуває боржник у шлюбі. Якщо останній перебуває у шлюбі, то далі перевіряється чи є у її чоловіка або його дружини будь-яке майно.

На превеликий жаль, для стягувачів, і на щастя для боржників, якщо майно буде виявлено, виконавець не може відразу продати половину майна дружини або чоловіка. Для цього необхідний дозвіл суду, що на наш погляд є правильним, оскільки не все майно, придбане в шлюбі є спільною власністю, є й винятки: подарунки, спадок або придбане майно за особисті кошти одного з подружжя – можуть бути особистою власністю. Тому, правильно, що остаточне рішення приймає суд.

З цією метою виконавець може звернутися до суду з поданням про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами, що набуто за час шлюбу. ЦПК України передбачено, що розгляд такого подання відбувається у 10-денний термін, що на практиці значно довше.

Звичайно, також є проблемним те, що накладти арешт до отримання позитивного рішення на таке майно не можна, та в період звернення до суду (розгляду справи), може бути перереєстрованим. Тому, навіть якщо суд задовольнить подання і отримавши рішення виконавець в той же день накладе арешт на майно, але завертати стягнення уже фактично не буде на що.

Оскільки законодавством не передбачений механізм, який би захищав від цього, на наш погляд, проблему можна вирішити дозволивши арештовувати майно до розгляду справи в суді.

Таким чином, під час вирішення питання про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами, у зв'язку з виконанням судового рішення суд повинен був з'ясувати, чи спірне майно є об'єктом спільної сумісної власності подружжя, чи відбулося відчуження цього майна з метою унеможливити звернення стягнення на нього в порядку виконання судового рішення, з урахуванням тієї обставини, що таке відчуження здійснено під час дії заборони на його реалізацію (арешт) у порядку забезпечення позову, про яку боржнику було відомо, а відтак, чи правомірно укладено правочин про відчуження вказаного майна з огляду на неможливість виконання судового рішення про стягнення заборгованості й порушення прав кредитора шляхом позбавлення його можливості задовольнити свої вимоги за рахунок частки майна боржника [59].

Також, варто звернути увагу, на такий механізм, як оскарження угод боржника, які спрямовані на свідоме ухилення від виконання судових рішень, так звані фраздаторні правочини. Так як відчуження майна в період розгляду справи в суді може бути розцінено як ухилення боржника від виконання рішень, це може бути додатковою підставою для застосування виконавцем інших

способів забезпечення виконання рішень, наприклад тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України боржника.

Згідно постанови Великої палати Верховного суду по справі № 369/11268/16-ц від 3 липня 2019 року, фраздаторні правочини (правочини, що вчинені боржником на шкоду кредиторам) в законодавстві України регулюються тільки в певних сферах (зокрема: у банкрутстві (стаття 20 Закону України від 14 травня 1992 року № 2343-ХІІ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»); при неплатоспроможності банків (стаття 38 Закону України від 23 лютого 2012 року № 4452-VІ «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»); у виконавчому провадженні (частина четверта статті 9 Закону України від 02 червня 2016 року № 1404-VІІІ «Про виконавче провадження»)) [30].

Є позитивна судова практика оскарження цих правочинів, при оскарженні потрібно враховувати час вчинення правочину - після відкриття судового або виконавчого провадження, контрагент оспорюваного правочину – родичі, опальність та безоплатність правочину, якщо договір дарування.

Водночас, будь-який правочин, вчинений боржником у період настання у нього зобов'язання із погашення заборгованості перед кредитором, внаслідок якого боржник перестає бути платоспроможним, має ставитися під сумнів у частині його добросовісності та набуває ознак фраздаторного правочину [53].

У фіктивних правочинах внутрішня воля сторін не відповідає зовнішньому її прояву, тобто обидві сторони, вчиняючи фіктивний правочин, знають заздалегідь, що він не буде виконаний, тобто мають інші цілі, ніж передбачені правочином. Такий правочин завжди укладається умисно.

Європейський суд з прав людини неодноразово зазначав, що стадія виконання судового рішення є частиною правосуддя (рішення у справах "Півень проти України" від 29.06.2004 заява № 56849/00, "Горнсбі проти Греції" від 19.03.1997).

Відповідно до рішення Європейського суду у справі «Агрокомплекс проти України» (заява № 23465/03) від 06.10.2011 існування заборгованості, яка

підтверджена остаточним і обов'язковим для виконання судовим рішенням, дає особі, на користь якої таке рішення винесено, підґрунтя для "законного сподівання" на виплату такої заборгованості і становить "майно" цієї особи у значенні статті 1 Першого протоколу (серед інших рішень, рішення у справі «Бурдов проти Росії», заява № 59498/00, та інші справи, зазначені в цій).

Відсутність у заявника можливості домогтися виконання судового рішення, винесеного на його користь, становить втручання у право на мирне володіння майном, як це передбачено першим реченням першого пункту статті 1 Першого протоколу (справа «Юрій Миколайович Іванов проти України», заява № 40450/04, рішення від 15.10.2009).

Існування заборгованості, яка підтверджена остаточним і обов'язковим для виконання судовим рішенням, дає особі, на користь якої таке рішення винесено, підґрунтя для "законного сподівання" на виплату такої заборгованості і становить "майно" цієї особи у зазначеній статті 1 Першого протоколу (рішення Європейського суду з прав людини від 06.10.2011 у справі "Агрокомплекс проти України").

Таким чином, практика Європейського суду з прав людини однозначно свідчить про те, що невід'ємною умовою забезпечення права на суд є виконання остаточного судового рішення.

Також досі є актуальною, проблема виселення боржників з реалізованого житла, спроби нового власника потрапити до квартири, яку він придбав з прилюдних торгів не завжди закінчуються успішно, а інколи навіть призводять до насильницьких дій зі сторони боржника, який до останнього намагається відстояти своє «право на житло». Тож боржник може і далі проживати в житлі, власником якого він вже не є. Натомість новий власник отримує можливість вимагати її виселення.

Стосовно даної теми думки в юридичній спільноті розділились. Одні вважають, що виселення та вселення до житла має відбуватись виключно за рішенням суду. Інші переконані, що для вселення у власне, новопридбане житло, рішення суду не потрібне. Кожна з цих думок має право на існування.

Як зазначає Іван Жаботинський: «Проблема в тому, що боржник автоматично не втрачає право проживання в квартирі, якщо він був зареєстрований у ній до реалізації, але і новий власник має право потрапити до свого житла. Вітчизняне законодавство чітко не регулює дане питання. До прикладу, в сусідній Польщі, де також діють приватні виконавці, акт про реалізацію майна затверджується судом. Одночасно із перевіркою законності проведення публічних торгів суд видає рішення про виселення боржника. Без належного правового регулювання дана проблема нікуди не зникне» [46].

Тому пропонуємо перейняти таку практику сусідніх країн і вже на етапі реалізації врегулювати дане питання.

Відповідно до ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожна фізична або юридична особа має право на мирне володіння своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений цього майна інакше, ніж в інтересах суспільства та на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права [2].

Водночас, практика Європейського суду з прав людини та стаття 6 Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини декларує, що виконання судового рішення є невід'ємною складовою судового процесу, а сторони мають «легітимні очікування» виконання такого рішення. Відмова кредитора від погашення заборгованості за рахунок нереалізованого предмета іпотеки порушує права боржника на законне очікування прийняття предмета іпотеки в рахунок погашення заборгованості [2].

Даний принцип прослідковується в Законі України «Про виконавче провадження». Відтак, якщо стягувач відмовився залишити за собою майно боржника, нереалізоване під час виконання рішення та за відсутності іншого майна, на яке можливо звернути стягнення - виконавчий документ повертається стягувачу, а арешти з майна знімаються.

Стягувачі досить часто відмовляються залишати за собою нереалізоване з третіх торгів майно, посилаючись на нерентабельності такого майна і наявність ризиків щодо подальшої його реалізації вже поза межами виконавчого

провадження. У зв'язку з чим, досить популярною є практика перепред'явлення виконавчого документа виконавцю для повторного опису та передачею на електронні торги, розраховуючи на задоволення своїх грошових вимог.

Якщо торги відбулися, перед виконавцем виникає питання перерахунку коштів в іноземній валюті кредиту чи в національній, оскільки судова практика та інтереси стягувачів не завжди збігаються в такій ситуації.

Велика Палата Верховного Суду у справі № 723/304/16-ц від 23.10.2019 вказала, що зазначення судом у своєму рішенні двох грошових сум, які необхідно стягнути з боржника, внесло двозначність до розуміння суті обов'язку боржника, який може бути виконаний примусово. У разі зазначення у судовому рішенні про стягнення суми коштів в іноземній валюті з визначенням еквівалента такої суми у гривні стягувачеві має бути перерахована вказана у резолютивній частині судового рішення сума в іноземній валюті, а не її еквівалент у гривні [29].

Згідно ч. 3 ст. 49 Закону України «Про виконавче провадження», у разі обчислення суми боргу в іноземній валюті виконавець у результаті виявлення у боржника коштів у відповідній валюті стягує такі кошти на валютний рахунок органу державної виконавчої служби, а приватний виконавець - на відповідний рахунок приватного виконавця для їх подальшого перерахування стягувачу. У разі виявлення коштів у гривнях чи іншій валюті виконавець за правилами, встановленими частинами першою і другою цієї статті, дає доручення про купівлю відповідної валюти та перерахування її на валютний рахунок органу державної виконавчої служби, а приватний виконавець - на відповідний рахунок приватного виконавця [11].

Для уникнення додаткових витрат у зв'язку з валютообмінними фінансовими операціями, хоч витрати і покладаються на боржника, кредитору буває доцільніше отримати кошти, що надійшли від реалізації майна, розраховані на день стягнення до валюти заборгованості в національній валюті.

Тому, пропонуємо в спеціальному законі надати можливість стягувачу обирати валюту отриманих коштів, чи то в валюті кредиту чи в гривневому еквіваленті, письмово повідомивши виконавця.

Починаючи з 1 липня 2021 року відкрився ринок землі сільськогосподарського призначення, обіг земель дозволено між громадянами України. Це пов'язано з набранням чинності Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» від 31 березня 2020 року № 552-ІХ.

На жаль, не всі зміни, прийняті до Земельного кодексу України, були якісні з точки зору законодавчої техніки.

З 06 липня 2021 року почала діяти нова редакція Земельного кодексу України, згідно з якою всі земельні ділянки, неважливо були вони мораторні чи ні, в примусовому порядку повинні продаватися через ДП «Прозоро».

У той же час, профільне законодавство, яке регулює продаж арештованого майна, встановлює, що будь-яке майно боржників продається через ДП «СЕТАМ». Таким чином, ми отримали колізію, і до моменту її вирішення ДП «СЕТАМ» призупинив реалізацію будь-яких земельних ділянок.

Вийшла абсурдна ситуація. Запустили ринок сільськогосподарської землі. Можливість реалізації такої землі в примусовому порядку не з'явилася, плюс до цього ще й пропала можливість реалізовувати будь-яку іншу.

Постановою Кабінету Міністрів України № 1013 від 22 вересня 2021 року було вирішено дане питання, затверджено вимоги щодо підготовки до проведення та проведення земельних торгів для продажу земельних ділянок та набуття прав користування ними (оренди, суперфіцію, емфітевзису), визначено Державне підприємство «Прозорро.Продажі», що належить до сфери управління Міністерства економіки, — адміністратором електронної торгової системи [45]. Це дало запуск примусовій реалізації земельних ділянок у виконавчих провадженнях.

Практика продажу з часом буде повністю опрацьована виконавцями і всі нюанси відповідної процедури буде досліджено, та на даному етапі, на наш суб'єктивний погляд, сам електронний майданчик не готовий до публікації та реалізації майна, що було отримане в рамках виконавчого провадження і потребує вдосконалення з технічної та процедурної сторін. Взагалі, специфіка

профільного законодавства не співпадає з порядком роботи «ProZorro.Продажі», цією різницею можуть користуватися боржники при оскарженні торгів.

Перше питання, яке виникає у стягувача, це як знайти відповідний об'єкт, враховуючи наявність близько 40 авторизованих електронних майданчиків у «ProZorro.Продажі» та відсутність пошуку за номером виконавчого провадження, також не відображається кількість зареєстрованих, зацікавлених у придбанні землі осіб, тобто немає можливості спрогнозувати перспективу продажу. Наступне, це відсутність затвердженого порядку реалізації арештованого майна, у зв'язку з чим, відсутнє розуміння строків та інших нюансів, необхідних для повноцінного використання системи.

Звичайно, найправильнішим варіантом вирішення проблеми буде внесення змін до профільного закону та Земельного кодексу України, що дасть остаточне розуміння як діяти виконавцю, налагодження роботи Держгеокадастру, який через брак якісної інвентаризації земель з дублюючим контролем меж паїв на місцевості, має певні недоліки: паї накладаються один на одний, права власності дублюються. Тому на даному етапі залишається розраховувати, що торги, які будуть відбуватися на «ProZorro.Продажі», не будуть оскаржені боржниками.

Отже, залишається глобальною проблема, коли видані кредити не забезпечуються заставою, і вже на етапі виконавчого провадження, виявляється, що у боржника відсутні доходи та майно, на яке можливо звернути стягнення. Тоді стягувачу залишається або покладатися на засоби державного примусу і вчинені щодо боржника деякі тимчасові заборони і обмеження його прав, як способи забезпечення виконання рішень, або йти в процедуру банкрутства, в межах якої можна поставити питання про визнання недійсними правочинів боржника, які передували банкрутству, питання про солідарну та субсидіарну відповідальність учасників. Процедура банкрутства, в цьому випадку, буде затратною та тривалою, тому, вважаємо, варто формувати судову практику щодо фродаторних правочинів і звернення стягнення на майно другого з подружжя, надавши виконавцям процесуальних можливостей для звернення до суду з відповідним позовом.

2.2. Звернення стягнення на рухоме майно

До рухомого майна Закон України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» відносить окремі рухомі речі, сукупність рухомих речей, гроші, валютні цінності, цінні папери, а також майнові права та обов'язки, у тому числі майнові права на грошові кошти, що знаходяться на банківському рахунку [16].

Так, до рухомих речей, право власності на яке підлягає державній реєстрації належать транспортні засоби, морські, річкові, повітряні судна, сільськогосподарська техніка.

Найбільш ліквідним майном, з точки зору реалізації, є транспортні засоби, які досить часто виступають і в якості предмета застави – певним гарантом виконання зобов'язань, за рахунок якого кредитор хоча б частково може задовольнити свої вимоги. У цьому випадку застава, як вид обтяження, реєструється у Державному реєстрі обтяжень рухомого майна, що передбачено статтею 11 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень».

Розшук такого майна здійснюється поліцією на підставі постанови виконавця про розшук майна боржника, в разі отримання відповіді з РСЦ щодо наявності зареєстрованого за боржником транспортного засобу.

Раніше, офіційний розшук автомобілів вели тільки через систему «Гарпун», до якої підключені тільки стаціонарні пункти поліції на трасах. Віднедавна, офіційний розшук став можливим і в містах. Було надано доступ до системи «Безпечне місто» виключно державній виконавчій службі, хоч в Україні діє повноцінна змішана система примусового виконання рішень і приватні виконавці повинні мати такі ж можливості, що і державні, та поки доступу до системи приватні виконавці не мають.

Програма «Безпечне місто» працює в багатьох містах України. У Києві до неї підключені вже близько 7 тис. камер. З їх допомогою можна зрозуміти, де

автомобілі щодня проїжджають, а якщо пощастить, можна дізнатися навіть де у них місця стоянки [46].

За результатами розшуку, виявлений поліцією транспортний засіб боржника має бути тимчасово затриманий і переданий поліцією на зберігання на спеціальний майданчик чи стоянку.

Надзвичайно актуальним є питання зберігання арештованого майна: з одного боку, виконавець має враховувати інтереси стягувача, зацікавленого у повному виконанні боржником покладених на нього обов'язків, з іншого боку – враховувати інтереси боржника, який може зазнати не виправданих обмежень у процесі примусового виконання рішень.

З огляду на це і за загальним правилом майно, на яке накладено арешт, може бути передано на зберігання боржникові або іншим особам (зберігачу), призначеним виконавцем у постанові про опис та арешт майна (коштів) боржника, під розписку. Так виникають певні ризики при передачі на зберігання транспортного засобу саме боржнику, який невдовзі може приховувати та відмовлятися надавати авто для проведення оцінки та передачі його на реалізацію.

Тому вважаємо найбільш раціональним, призначити зберігачем Організатора електронних торгів, який відповідно і забезпечує транспортування такого майна до місця зберігання та відповідальний за належне збереження переданого йому арештованого майна.

Щодо заставного рухомого майна, коли відбувається звернення стягнення в рамках виконавчого провадження, де стягувачем виступає не заставодержатель, виконавець повинен повідомити заставодержателя не пізніше наступного дня після накладення арешту на майно або коли йому стало відомо, що арештоване майно боржника перебуває в заставі.

За рахунок коштів, що надійшли від реалізації, повертається авансовий внесок стягувача на організацію та проведення виконавчих дій, компенсуються витрати виконавчого провадження, не покриті авансовим внеском стягувача,

після чого кошти перераховуються заставодержателю та стягується основна винагорода або виконавчий збір.

Однак, в практиці існують випадки реалізації заставного майна без відома та згоди обтяжувача, що в подальшому також доводиться оскаржувати. Тому пропонуємо до переліку документів, що подаються разом із заявкою на реалізацію арештованого майна додати письмову згоду заставодержателя на реалізацію такого майна.

Раніше, при виникненні заборгованості за кредитом, що був забезпечений рухомим майном, боржники розуміючи наслідки її несплати намагалися позбутися заставленого майна шляхом укладення договору купівлі-продажу не попереджаючи потенційного покупця про всі ризики такої «вигідної» покупки.

Норма, щодо проведення перевірки відділом РСЦ наявності зареєстрованих обтяжень на транспортний засіб за Державним реєстром обтяжень рухомого майна, введена в дію постановою Кабінету Міністрів України № 687 від 05 жовтня 2016 року, тому можливість незаконної переєстрації існувала досить тривалий час.

25 квітня 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду в рамках справи № 523/8653/15-ц дійшов висновку, що реалізація майна, що є предметом застави, без припинення обтяжень, не припиняє заставу, тому застава зберігає чинність при переході права власності на предмет застави до іншої особи, отже, на неї може бути звернено стягнення з підстав, передбачених статтею 26 Закону України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» [33].

Тобто, у випадку відчуження предмета обтяження боржником без згоди обтяжувача, обтяження рухомого майна, що є предметом обтяження, зберігає свою силу для нового власника (покупця) в разі, якщо воно зареєстроване в Державному реєстрі обтяжень рухомого майна [16].

Отже, законодавством передбачена послідовність процедури звернення стягнення для виконавців – перш за все це рухоме майно до якого належать гроші, цінні папери та торгова марка, потім – нерухоме майно включаючи

земельні ділянки, виробництва та будови. Та оскільки, законодавство не передбачає окремої процедури реалізації об'єктів інтелектуальної власності, то реалізація торгової марки також відбуватиметься у загальному порядку – через лот у системі СЕТАМ. Але пошук експертів здатних зробити професійну оцінку вартості бренду досить проблемний, оскільки через непопулярність даного виду стягнення відсутня достатня кількість суб'єктів оціночної діяльності що мають достатню кваліфікацію.

Якщо бренд відомий, він може зацікавити як конкурентів задля «поглинання», так і молоді компанії, які прагнуть вийти на національний рівень і захопити долю ринку, адже існує велика проблема потрапити на полиці супермаркетів. А торгова марка з хорошою репутацією та клієнтською базою не залишить байдужими потенційних покупців.

Але, як раніше зазначалось, відсутня деталізація процедури звернення стягнення на об'єкти інтелектуальної власності у виконавчому провадженні, що і породжує собою нерозуміння і небажання виконавців використовувати даний механізм.

Що стосується майна, яке не підлягає державній реєстрації, арешт на таке рухоме майно накладається виконавцем лише після проведення його опису (ч. 2 ст. 56 Закону). При чому більшість рухомого майна не зареєстроване в жодних реєстрах, що ускладнює роботу виконавця щодо його виявлення. Виявлення і проведення опису такого майна відбувається шляхом виходу за місцем проживання (якщо боржником є фізична особа) або місцем знаходження (якщо боржником є юридична особа) з метою перевірки майнового стану боржника [11].

Якщо говорити про звернення стягнення на безготівкові кошти боржника, то варто зазначити, що автоматизована система арешту коштів боржників у банківських та фінансових установах, завдяки якій з боржника миттєво повинні були б стягуватись кошти, необхідні для виконання судового рішення поки що діє частково, а повноцінне запровадження такої системи відбувається досить повільно.

Судові виконавці низки як європейських, так і пострадянських країн завдяки автоматизованій системі арешту мають миттєвий доступ до коштів на банківських рахунках юридичних і фізичних осіб. Це дозволяє, шляхом звернення на них стягнення, швидко й ефективно виконувати судові рішення [48].

Такий доступ їм забезпечує автоматизована система арешту коштів боржників. Працює вона так: постанову про накладення судовим виконавцем арешту на грошові кошти боржника система направляє в усі банки країни, а також інші фінансові установи (кредитні спілки, системи електронних платежів). Система самостійно списує кошти та переказує їх на рахунки судового виконавця у необхідному розмірі. Якщо коштів на одному з рахунків боржника достатньо для задоволення вимог стягувача, з решти рахунків арешт знімається автоматично [48].

Якщо в цей період боржник відкриє новий рахунок у банківській установі, арешт на нього також буде накладено автоматично. Отже, за наявності в боржника достатніх коштів на рахунках у банках така система дозволяє судовому виконавцю за один день виконати судові рішення [48].

Працює система без людського втручання, тобто унеможлиблюється «допомога» боржнику з боку банківської установи у виведенні коштів, що підлягають арешту, як це іноді відбувається у наших реаліях [48].

Те що працює в Україні — це не повноцінний автоматизований арешт, а тільки електронний документообіг між банками та виконавцями. Наразі такий документообіг здійснюється виконавцями лише з 13 банківськими установами, і діє він тільки в частині арешту коштів, а не їх списання. [48].

Тому, використовуючи практику європейських країн при вдосконаленні та автоматизації процесів в сфері стягнення заборгованості, сама процедура стягнення заборгованості може стати більш ефективною та дієвою і в Україні.

Також погоджуємось з І.С. Кузьміною, що вивчення, порівняльний аналіз та узагальнення чинних систем виконавчого провадження в Україні й зарубіжних державах допоможе використати зарубіжний досвід із метою підвищення

ефективності забезпечення захисту прав сторін та інших осіб у процесі виконавчого провадження в нашій державі. Пріоритетним напрямом реформування цієї сфери залишається вдосконалення законодавства. Оновлення законодавства має насамперед усунути правові перепони виконання судових рішень, виробити систему правових норм, які спонукатимуть учасників правовідносин до безумовного виконання їхніх зобов'язань [52].

2.3. Звернення стягнення на корпоративні права

Звернення стягнення на корпоративні права, які належать боржнику, відносно нова практика для України та, на сьогоднішній день, дана процедура поки є недосконалою.

Відповідно до положень ст. 10 Закону України «Про виконавче провадження», одним із заходів примусового виконання є звернення стягнення на корпоративні права [11].

За приписами Господарського кодексу України корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами (ст. 167) [3].

Та, коли мова йде про звернення стягнення на корпоративні права боржника в рамках виконавчого провадження, передусім маються на увазі корпоративні права, що виникають з володіння частки у статутному капіталі учасника товариства з обмеженою відповідальністю, учасника товариства з додатковою відповідальністю, особливості звернення стягнення на частку (частину частки) визначаються Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (надалі Закон про ТОВ та ТДВ).

Відповідно, аналіз норм чинного законодавства та судової практики дає можливість зробити висновок, що «корпоративні права» є одним із видів майнових

прав – специфічними правами учасника юридичної особи що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації, тобто є активом, що становить майновий інтерес для його володільця, може мати вартісне значення, бути окремим об'єктом цивільного обороту та підлягати примусовому відчуженню (продажу) шляхом звернення стягнення.

До ухвалення Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (надалі Закон про ТОВ та ТДВ) законодавством регламентувалося звернення стягнення на частину майна товариства з обмеженою відповідальністю, пропорційну частці учасника товариства у статутному капіталі, за його власними боргами [40].

Таке звернення регулювалось статтею 149 Цивільного кодексу України [9] та статтею 57 Закону України «Про господарські товариства»[14], відповідно до норм яких звернення стягнення на частину майна товариства з обмеженою відповідальністю за особистими боргами учасника допускалося лише у разі недостатності у нього іншого майна для задоволення вимог кредиторів. Кредитори такого учасника мали право вимагати від товариства виплати вартості частини майна товариства, пропорційної частці боржника у статутному капіталі товариства, або виділу відповідної частини майна для звернення на нього стягнення [40].

Як правило, реалізовувалось це право шляхом подання кредитором позову до товариства. Таку процедуру навряд чи можна було вважати швидкою та результативною, позаяк поки тривав судовий розгляд, товариство мало всі можливості позбавитися від активів, та залишити ні з чим кредитора свого учасника. Крім того, поданню позову мала передувати констатація факту відсутності у боржника іншого майна [40].

Відзначимо, що об'єктом стягнення була не безпосередньо частка боржника в статутному капіталі, а частка в майні товариства, пропорційна розміру частки в статутному капіталі[40].

Станом на сьогодні, навіть попри таке законодавче врегулювання процесу звернення стягнення на корпоративні права, виникають практичні труднощі реалізації прав кредитора в українських реаліях.

Приватний (державний) виконавець має право накладати арешт на майно боржника для забезпечення реального виконання рішення, та чи діє ця постанова про арешт коштів? Нажаль ні.

Відповідно до вимог ст. 56 Закону України «Про виконавче провадження», арешт майна (коштів) боржника застосовується для забезпечення реального виконання рішення.

Водночас, абз. 4 ч. 2 ст. 56 Закону України «Про виконавче провадження» передбачає можливість обмеження прав боржника на користування майном. Таким чином, вказаний нормативно-правовий акт допускає можливість винесення постанови про арешт майна боржника з обмеженням права користування майном (майновими правами), яким може бути частка у статутному капіталі товариства, корпоративні права.

Відповідно ч. 4. ст. 56 Закону України «Про виконавче провадження» копії постанов, якими накладено арешт на майно (кошти) боржника, виконавець надсилає банкам чи іншим фінансовим установам, органам, що здійснюють реєстрацію майна, реєстрацію обтяжень рухомого майна, в день їх винесення [11].

Разом із цим, органи реєстрації вважають, що постанова не є підставою для накладення арешту. Так, відповідно до ст. 25 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» передбачено реєстрацію лише судових рішень, що набрали законної сили та тягнуть за собою зміну відомостей в Єдиному державному реєстрі, а також що надійшли в електронній формі від суду або державної виконавчої служби відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» щодо, зокрема, накладення/зняття арешту корпоративних прав [15].

Отже, сама по собі постанова державного (приватного) виконавця не є підставою для реєстрації обтяжень. Єдине, на що залишається сподіватись, це те, що реєстратор при зверненні до нього такої особи, перевірить інформацію в

Єдиному реєстрі боржників та при виявленні там відповідних відомостей – відмовить у державній реєстрації.

Вимогами п. 3-1 ч. 1 ст. 28 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» передбачено підстави для відмови у державній реєстрації, зокрема: заяву про державну реєстрацію змін до відомостей Єдиного державного реєстру, пов'язаних із зміною засновників (учасників) юридичної особи у зв'язку із зміною частки засновника (учасника) у статутному (складеному) капіталі (пайовому фонді) юридичної особи, подано щодо засновника (учасника), який на момент подання заяви внесений до Єдиного реєстру боржників, зокрема за виконавчими провадженнями про стягнення аліментів за наявності заборгованості з відповідних платежів понад три місяці, крім випадку збільшення розміру такої частки [15].

На практиці державні реєстратори за місцем зберігання реєстраційної справи вносять до Єдиного реєстру «попередження», у якому зазначається про арешт корпоративних прав. Це часто є підставою для відмови у реєстраційних діях. Проте чіткого правового обґрунтування такі дії державного реєстратора не мають, що дозволяє боржникам здійснити перереєстрацію корпоративних прав.

Якщо ж боржнику вдається всупереч арешту перереєструвати корпоративні права, залишається лише сподіватися на оскарження дії державного реєстратора та визнання такої реєстрації недійсною у суді.

Закон про ТОВ та ТДВ наділяє виконавця правом звернути стягнення на частку учасника товариства та передбачає відповідний порядок, що за загальною схемою виглядає так: виконавець накладає арешт на частку, про що повідомляє товариство; отримує від товариства документи, необхідні для визначення вартості частки; після визначення вартості пропонує викупити її іншим учасникам товариства; якщо учасники товариства не скористаються правом на придбання частки – передає частку для реалізації на аукціоні в загальному порядку.

На практиці це виглядає дещо складніше, наприклад, для визначення вартості, суб'єкту оціночної діяльності необхідно отримати досить велику кількість документів та інформації про ТОВ, його фінансовий та майновий стан,

сукупний дохід, оцінку конкурентоспроможності продукції товариства, наявність кредиторської заборгованості та інше. За відсутності такої інформації визначення реальної вартості частки буде мати труднощі. Також варто зазначити, що послуги експерта потребують додаткових фінансових витрат зі сторони стягувача, які можуть бути в результаті не відшкодовані, так мінімальна сума виготовлення звіту про оцінку становить 20 000 грн.

Є три підходи (методи) визначення вартості підприємства (бізнесу): витратний (майновий), порівняльний (ринковий) та дохідний [25]. Кожний метод має свої негативні та позитивні властивості.

На наш погляд, найбільш доцільним в оцінці частки статутного капіталу підприємства є майновий підхід, який полягає в розрахунку вартості чистих активів, тобто у визначенні різниці між ринковою вартістю усіх наявних активів підприємства (при їх найбільш ефективному подальшому використанні) та усіх оцінених зобов'язань, так як найповніше враховує забезпеченість вкладень учасника активами підприємства і в найменшому ступені містить припущення оцінювача. Дійсна вартість частки учасника товариства відповідає частині вартості чистих активів товариства, пропорційної розміру його частки.

З цього приводу Велика Палата Верховного Суду в своїй постанові від 24 квітня 2018 року у справі № 925/1165/14 вказує, що вартість частини майна товариства, належна до сплати учаснику, який виходить із цього товариства, має визначатися із дійсної (ринкової) вартості об'єкта оцінки з урахуванням всього майна товариств та повинна відповідати вартості активів товариства за вирахуванням вартості його зобов'язань (тобто вартості чистих активів), пропорційній до частки учасника в статутному капіталі товариства [28].

Щодо отримання документів фінансової звітності, розрахунків, інших документів, необхідних для визначення вартості частки боржника, то законодавство хоча і передбачає обов'язок товариства надати відповідні документи, та жодних важелів (заходів) впливу, які б могли забезпечити реальність виконання даного обов'язку, крім адміністративного штрафу, передбаченого

статтею 188-13 КУпАП (Невиконання законних вимог державного виконавця, приватного виконавця)[5], немає.

В такому випадку, виконавець звертається до органів статистики, державної податкової служби, та на практиці, органи статистики не надають інформацію про ТОВ, посилаючись на конфіденційність таких даних, а органи податкової зазначають, що першоджерелом відомостей стосовно юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців є Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, де можна здійснити на офіційному веб-сайті розпорядника онлайн-пошук відомостей, який дає змогу отримати базову інформацію про юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та зазначають, що не мають законних підстав щодо надання запитуваної інформації.

Інформаційна взаємодія здійснюється виключно в електронній формі засобами телекомунікаційного зв'язку з дотриманням вимог Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі послуги», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про захист персональних даних».

Державне підприємство «Національні інформаційні системи», який є адміністратором автоматизованої системи виконавчого провадження, забезпечує передачу до Державної податкової служби України запитів, сформованих органами державної виконавчої служби та приватними виконавцями за допомогою Системи.

Державна податкова служба України забезпечує передачу відповідей на запити органів державної виконавчої служби та приватних виконавців через адміністратора системи та ті відомості, що надходять, є неповними (недостатніми для визначення вартості частки у статутному капіталі учасника товариства) та не надають повного уявлення про фінансовий стан ТОВ.

Якщо виконавець не може забезпечити проведення оцінки частки, це є підставою для зняття арешту і виконавець зрештою втрачає можливість виконати рішення суду шляхом звернення стягнення на корпоративні права.

В тому випадку, якщо звіт про оцінку є неповним, він може бути оскаржений боржником, але є свої особливості. Так, в постанові Великої Палати Верховного

Суду від 13 березня 2018 року у справі № 914/881/17 зазначено, що звіт про оцінку майна не створює жодних правових наслідків для учасників правовідносин з оцінки майна, а лише відображає та підтверджує зроблені суб'єктом оціночної діяльності – суб'єктом господарювання висновки та його дії стосовно реалізації своєї практичної діяльності з визначених питань, що унеможлиблює здійснення судового розгляду справ у спорах про визнання такого звіту недійсним [26].

Отже, встановлена правова природа звіту про оцінку майна унеможлиблює здійснення судового розгляду щодо застосування до нього наслідків, пов'язаних зі скасуванням юридичних актів чи визнанням недійсними правочинів. Визначення вартості майна боржника є процесуальною дією державного / приватного виконавця (незалежно від того, яка конкретно особа - сам державний виконавець чи залучений ним суб'єкт оціночної діяльності - здійснювала відповідні дії) щодо примусового виконання рішень відповідних органів, уповноважених осіб та суду. Тому оскаржити оцінку майна можливо в порядку оскарження рішень та дій виконавців протягом 10 робочих днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи законних інтересів [17].

Аналогічна правова позиція міститься зокрема у постанові Великої Палати Верховного Суду від 24.07.2020 у справі № 906/696/18 та у постанові Верховного Суду від 29.04.2020 у справі № 826/6706/18.

Ще однією перешкодою для реалізації права на даний спосіб задоволення вимог стягувача є неможливість зберегти розмір частки учасника ТОВ у тому вигляді, в якому вона була на день накладення арешту. Вимогами п. 3 ч. 1 ст. 28 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» передбачено підстави для відмови в державній реєстрації, зокрема заява про державну реєстрацію змін до відомостей Єдиного державного реєстру, пов'язаних із зміною засновників (учасників) юридичної особи у зв'язку із зміною частки засновника (учасника) у статутному (складеному) капіталі (пайовому фонді) юридичної особи, подана щодо засновника (учасника), який на момент подання заяви внесений до Єдиного реєстру боржників, зокрема за виконавчими провадженнями про стягнення аліментів за наявності

заборгованості з відповідних платежів понад три місяці, крім випадку збільшення розміру такої частки [19].

Варто зауважити, що це положення стосується лише тих випадків, коли таку заяву подано щодо учасника, який є в реєстрі боржників. Тобто, ніщо не заважає подати заяву про включення нового учасника в ТОВ з внесенням таким новим учасником частки у статутний капітал в 100 разів більше, ніж частка першого учасника-боржника. У результаті чого, частка учасника-боржника нівелюється до мізерного розміру і придбання такої частки на електронних торгах буде економічно не вигідним.

Потрібно також враховувати, що норми чинного Закону про ТОВ та ТДВ не передбачають положень щодо вимог, пов'язаних із розміром власного капіталу або ж чистих активів товариства і це цілком логічно з огляду на відсутність законодавчо визначених вимог щодо мінімального розміру статутного капіталу.

Положення ч. 2 ст. 14 Закону про ТОВ та ТДВ є доречними з огляду на те, що відповідність фактичного розміру власного капіталу (чистих активів) та заявленої його номінальної вартості є певною гарантією, яка спрямована на охорону та захист як кредиторів товариства, так і його учасників. Таким чином, дотримання положень ч. 2 цієї статті товариством визначатиме відсутність ситуації, за якої розмір його власного капіталу суттєво розходиться із заявленою номінальною вартістю статутного капіталу.

Але, те що законодавством для ТОВ не передбачено вимог щодо мінімального розміру статутного капіталу, дає можливість створення таких товариств у необмеженій кількості та не гарантує кредиторів повернення боргів у випадку звернення стягнення на частку в такому товаристві. Згідно даних органів статистики, станом на 01 квітня 2021 року було створено 265 962 товариства з обмеженою відповідальністю, що становить собою більшу частину всіх юридичних осіб [67].

У даному аспекті доцільно вказати зарубіжні підходи щодо правового регулювання створення ТОВ. Так, наприклад, спеціальне законодавство стосовно ТОВ у ФРН представлено Законом 1892 року «Gesetz betreffend die Gesellschaften

mit beschränkter Haftung», який зі змінами та доповненнями діє і сьогодні. Мінімальний розмір статутного фонд, передбачений ч. 1 ст. 5 GmbH, є досить значним і складає 25000 євро. До моменту реєстрації GmbH у статутний фонд повинно бути внесено не менше половини його розміру, при цьому кожен з учасників має внести не менше 25 відсотків свого вкладу. (ч. 2 ст. 7 GmbH) [64].

Якщо законодавством України буде визначено (встановлено) мінімальний розмір статутного капіталу ТОВ це позитивно вплине на практику звернення стягнення на корпоративні права боржника-учасника ТОВ.

За умови, що вдалося оцінити вартість частки в статутному капіталі, виконавець пропонує іншим учасникам товариства придбати дану частку відповідно до статті 20 Закону про ТОВ та ТДВ. Про намір скористатись своїм переважним правом на придбання частки інші учасники зобов'язані повідомити в 30 денний термін.

Законом не встановлено термін, протягом якого виконавець зобов'язаний укласти договір купівлі-продажу частки за переважним правом і разом з тим встановлює, що покупець повинен сплатити вартість частки протягом 10 днів з дня укладення договору купівлі-продажу. В зв'язку з цим вбачається можливість для затягування виконання рішення як з боку виконавця, так і з боку інших учасників.

Реалізація переважного права можлива протягом 30 днів з дати отримання повідомлення про намір учасника продати частку. Якщо жоден з учасників товариства у вказаний строк не повідомив письмово про намір скористатися своїм переважним правом, то частка може бути відчужена третій особі на умовах, які були повідомлені учасникам товариства.

Р.Ю. Кобець виділяє два проблемні аспекти в реалізації переважного права:
- можливість реалізації переважного права залежить від факту отримання письмового повідомлення. Відповідно, для блокування продажу частки достатньо не отримувати кореспонденцію і особа, яка має намір продати частку, не зможе отримати належні докази відсутності порушення переважного права при відчуженні частки. Тому доцільно в статуті додатково регламентувати порядок

повідомлення про намір учасника продати частку, наприклад, шляхом публікації на офіційному веб-сайті компанії чи в інших джерелах;

- у разі відсутності заперечень згода вважається наданою на 31 день з дати отримання повідомлення. Однак може скластися спірна ситуація, коли учасник в рамках встановленої процедури реалізує своє переважне право на 30 день шляхом направлення письмового листа, але на 31 день повідомлення ще не буде отримано учасником-відчужувачем і частка буде ним реалізована третій особі [49].

Договір купівлі-продажу укладається з боржником, а не з виконавцем, оскільки прямої норми яка б уповноважувала виконавця від власного імені продати частку на яку звернено стягнення немає. Тому, якщо боржник відмовляється здійснювати продаж частки у статутному капіталі або учасники товариства не скористаються правом на придбання частки, то ця частка підлягає реалізації на аукціоні в загальному порядку.

Після реалізації частки на аукціоні виникає питання яким чином новий власник корпоративних прав, куплених на СЕТАМ повинен їх оформити. Відповідно до статті 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» визначено вичерпний перелік підстав для реєстрації змін до відомостей про розмір статутного капіталу, розміри часток у статутному капіталі чи склад учасників товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю.

І якщо для реєстрації права власності на придбану на торгах квартиру чи машину покупець надавав акт державного чи приватного виконавця, то такий акт не визнавався державним реєстратором у якості підстави для набуття корпоративних прав.

Вбачається доречним доповнити частину п'ятої статті 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» шляхом включення до підстав для реєстрації зміни у складі учасників товариства акта державного або приватного виконавця про проведені електронні торги.

Як зазначає Р.С. Лукашов, беззаперечно, найбільш істотним нововведенням стосовно регулювання звернення стягнення на частку учасника товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю є визначення його об'єктом саме частку в статутному капіталі товариства, а не майна товариства. При цьому передбачено першочергову можливість інших учасників товариства придбати частку, на яку звертається стягнення, що слід розглядати як спеціальний випадок реалізації переважного права учасників товариства на придбання частки. Констатовано, що перевага новітнього механізму звернення стягнення на частку учасника товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю полягає в тому, що, попри появу нового учасника, не відбувається вилучення майна товариства [55].

Ситуація є однозначною, якщо йдеться про акціонерне товариство: оскільки корпоративний пай учасника АТ (акціонера) є акцією, тобто цінним папером, на неї безумовно може бути звернене стягнення за процедурою виконавчого провадження. Як наслідок, акція продається за процедурою торгів, кредитор отримує відповідні кошти від її продажу, власник акції (акціонер, учасник АТ) змінюється. Тобто в АТ стягнення звертається на акції, які є цінними паперами, у ТОВ і ТДВ – на частки або їх частини, у інших корпоративних підприємствах – на корпоративні права [66].

Отже, сучасне законодавство України потребує удосконалення в частині окремих стадій звернення стягнення на майно боржника, а саме на корпоративні права, у зв'язку із відсутністю належних механізмів арешту, опису, оцінки та продажу корпоративних прав.

Для забезпечення реального ефективного механізму реалізації нормативних положень в частині звернення стягнення на корпоративні права боржника необхідно, в першу чергу, надати виконавцю практичних можливостей в частині отримання повної інформації про корпоративні права боржника (включаючи майнових стан товариства), вдосконалення механізму встановлення вартості корпоративних прав та встановлення законодавчих обмежень для боржника та третіх осіб, на знецінення і зміну (склад та вартість) корпоративних прав з початку

процедури виконавчого провадження та до завершення реалізації корпоративних прав на електронних торгах [60].

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Здійснивши дослідження правового регулювання правовідносин, що виникають в процесі виконання рішень при зверненні стягнення на майно боржника, процедури та системи виконавчих дій, що здійснюються на даній стадії, та на підставі викладеного в випускній кваліфікаційній роботі матеріалу, можна зробити такі висновки:

1. Встановлено, що стягнення на майно боржника є самостійною стадією виконавчого провадження, що зумовлена певним обсягом дій виконавця та розглядається як спосіб захисту порушених прав і як процесуальний порядок їх відновлення. Наголошено, що від реального пошуку і виявлення активів боржника залежить побудова стратегії у виконавчому провадженні та її ефективність. Необхідним є визначення переліку належних і допустимих доказів, наданих стягувачем, за яких виконавець може відкрити виконавче провадження за місцезнаходженням майна.

2. Констатовано, що термін «виконавча дія» хоч законодавчо не визначено, та є процесуальною дією виконавця або залучених до виконавчого провадження осіб, що спрямована на примусове виконання рішення або забезпечення його виконання. Порядок вчинення виконавчих дій залежить від специфіки майна, на яке звертається стягнення, тому важливою є відпрацьована чітка послідовність дій, які спрямовані на звернення стягнення на майно боржника, задля забезпечення прав та дотримання гарантій учасників виконавчого провадження.

3. Наголошено, що необхідною передумовою ефективного виконання рішень є пошук майна, на яке можна звернути стягнення, чому передусе отримання інформації про майно боржника, але сучасний стан майнових реєстрів поки що не дозволяє виконавцю оперативно виявити майно та накладати арешт, що потребує удосконалення шляхом оптимізації та цифровізації процесів щодо надання інформації про майно, накладення арешту та списання коштів із рахунків боржника.

4. Виявлено, що з метою уникнення звернення стягнення на нерухоме майно, боржники навмисно реєструють у спірному житлі неповнолітнього для перешкоджання в передачі на реалізацію інколи навіть вже описаного майна. У такій ситуації, вважаємо доречним передбачити отримання згоди органу опіки та піклування на продаж арештованого майна у випадках наявності у боржника додаткових об'єктів житлової нерухомості або при зверненні стягненні на частину житла.

5. Встановлено, що під час звернення стягнення на рухоме майно, зокрема, транспортний засіб, актуальним залишається питання щодо зберігання арештованого майна. Вважаємо слушним призначати зберігачем організатора аукціону, який і забезпечує транспортування такого майна до місця зберігання та відповідальний за належне збереження переданого йому арештованого майна.

6. Виявлено доцільність використання європейської практики в частині автоматизованої системи арештів і самостійного списання коштів з рахунків боржника. Повноцінно автоматизувавши процеси виконавчого провадження, держава може підвищити рівень ефективності роботи приватних та державних виконавців, кількість фактично виконаних рішень, що позитивно буде впливати на економіку країни та підвищувати довіру до судової системи.

7. Наголошено, що майновий підхід є найбільш вдалим при оцінці частки в статутному капіталі. Дійсна вартість частки учасника відповідає частині вартості чистих активів товариства, пропорційної розміру його частки. Запропоновано повернути у спеціальне законодавство вимогу про мінімальний розмір статутного капіталу ТОВ, що позитивно вплине на практику звернення стягнення на корпоративні права. Виконавцю необхідно надати ряд практичних можливостей щодо отримання інформації про корпоративні права боржника і майновий стан товариства, удосконалення механізму визначення вартості корпоративних прав.

З метою удосконалення чинного законодавства України з питань примусового виконання рішень, пропонується внести наступні **зміни та доповнення** до деяких законодавчих актів України, а саме:

- доповнити ст. 19 Закону України «Про виконавче провадження» частиною 9 такого змісту: «9. Стягувач має право обирати валюту отриманих коштів, зокрема або валюту кредиту, або гривневий еквівалент, письмово повідомивши про це виконавця»;
- доповнити частину 5 статті 17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань» пунктом «ж» у такій редакції: «ж) акт державного або приватного виконавця про проведені електронні торги»;
- створити електронні майданчики у «ProZorro.Продажі», які будуть спеціалізуватися саме на реалізації земельних ділянок в рамках виконавчого провадження, відповідно до діючого законодавства про реалізацію арештованого майна та технічно забезпечити їх функціонування;
- пропонуємо розширити перелік документів, що в обов'язковому порядку подаються разом із заявкою на реалізацію арештованого майна шляхом доповнення абзац 3 частини 3 розділу II «Передача майна на реалізацію» Порядку реалізації арештованого майна пунктом у такій редакції: «Згода заставодержателя на реалізацію майна»;
- доповнити частину 3 статті 18 Закону України «Про виконавче провадження» і частину 1 статті 4 Цивільного процесуального кодексу України абзацом у такій редакції: «Державний і приватний виконавці мають право звертатися до суду із заявою про визнання правочину, як фраздаторного, недійсним».

Зазначені пропозиції щодо правового регулювання порядку звернення стягнення на майно боржника можуть бути внесені до законодавства України, а також можуть використовуватись у правозастосовній практиці у сфері примусового виконання рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.11.2021).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 02.10.2013 № 995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 01.11.2021).
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>. (дата звернення: 01.04.2021).
4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 1174-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#n1208> (дата звернення: 01.11.2021).
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 80731-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>. (дата звернення: 01.04.2021).
6. Кодекс України з процедур банкрутства від 06.10.2021 № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> (дата звернення: 01.11.2021).
7. Кодекс професійної етики приватних виконавців: Проект. URL: <https://drive.google.com/file/d/1RGh96bIju0BnziZnFJZujBRmvEsdXg9R/view> (дата звернення: 01.11.2021).
8. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 01.11.2021).
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення: 01.04.2021).
10. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 № 514-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text> (дата звернення: 01.11.2021).
11. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>. (дата звернення: 01.04.2021).

12. Про виконавче провадження: Проект Закону України від 23.06.2020 № 3726. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/II02510A.html (дата звернення: 01.11.2021).
13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо продажу земельних ділянок та набуття права користування ними через електронні аукціони: Закон України від 18.05.2021 № 1444-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1444-20#Text> (дата звернення: 01.11.2021).
14. Про господарські товариства Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (дата звернення: 01.04.2021).
15. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>. (дата звернення: 01.04.2021).
16. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18.11.2003 № 1255-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-15#Text> (дата звернення: 01.11.2021).
17. Про заставу: Закон України від 02.10.1992 № 2654-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#Text> (дата звернення: 01.11.2021).
18. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text> (дата звернення: 01.11.2021).
19. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закон України від 02.06.2005 № 2623-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text> (дата звернення: 01.11.2021).
20. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>. (дата звернення: 01.04.2021).
21. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень: Наказ від 02.04.2012 № 512/5.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text> (дата звернення: 01.11.2021).

22. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.1998 № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#n127> (дата звернення: 01.11.2021).

23. Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Наказ від 30.01.2018 № 64/261/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0140-18#Text> (дата звернення: 01.11.2021).

24. Про затвердження Порядку реалізації арештованого майна: Наказ від 29 вересня 2016 № 2831/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1301-16#Text> (дата звернення: 01.11.2021).

25. Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова від 10 вересня 2003 року № 1440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 01.04.2021).

26. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13 березня 2018 року у справі № 914/881/17 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72727875> (дата звернення: 01.04.2021).

27. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 20 березня 2019 року у справі № 821/197/18 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81013816> (дата звернення: 01.11.2021).

28. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 24 квітня 2018 року у справі № 925/1165/14 URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/73896751> (дата звернення: 01.04.2021).

29. Постанова Великої палати Верховного Суду від 23 жовтня 2019 у справі № 723/304/16-ц URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/85415095> (дата звернення: 01.11.2021).

30. Постанова Великої палати Верховного суду від 3 липня 2019 року у справі № 369/11268/16-ц URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/83482786> (дата звернення: 01.11.2021).

31. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 червня 2020 року у справі № 638/18231/15-ц URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/90458942> (дата звернення: 01.11.2021).

32. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 01 квітня 2020 року у справі № 462/518/18 URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/88574949> (дата звернення: 01.11.2021).

33. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 25 квітня 2019 року у справі № 523/8653/15-ц URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/81425775> (дата звернення: 01.11.2021).

34. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 09 вересня 2021 року у справі № 160/1611/21 URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/99482401>

35. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 03 лютого 2021 року у справі № 756/1927/16-ц URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/94737744> (дата звернення: 01.11.2021).

36. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 19.05.2021 року у справі № 641/9402/13-ц URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/97103814> (дата звернення: 01.11.2021).

37. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 27 червня 2018 року у справі № 372/3785/15-ц URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75215515> (дата звернення: 01.11.2021).

38. Авторгов А.М. Виклики осені — 2021: як підвищити рівень виконання судових рішень в Україні? Частина 1. URL: <https://uba.ua/ukr/news/8673/> (дата звернення: 01.11.2021).

39. Авторгов А.М. Проблемні питання арешту майна боржника у виконавчому провадженні. URL: <https://www.avtorgov.com/?p=563> (дата звернення: 01.11.2021).

40. Авторгов А.М., Куліченко Д.О. Виконавче провадження: Звернення стягнення на частку боржника в господарському товаристві – реальність чи декларативність? *Femida.ua № 1/2021*. 2021. С. 14-16. URL: https://femida.ua/wp-content/uploads/2021/02/2_5249122258223369172.pdf (дата звернення: 01.04.2021).

41. Бігняк О.В. Окремі теоретико-прикладні проблеми визначення сутності та захисту корпоративних прав у виконавчому провадженні. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2018. С. 74-77. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2018/3/part_2/17.pdf (дата звернення: 01.04.2021).

42. Блажівська Н. Мораторій на звернення стягнення на майно боржника в законодавстві України та в практиці ЄСПЛ. URL: <http://www.pgr-journal.kiev.ua/archive/2018/12/2.pdf> (дата звернення: 01.11.2021).

43. Виконавче провадження: підручник / за ред. Н.Ю. Голубевої, - Одеса: Фенікс, 2020. – 242 - 396 с.

44. ВСУ роз'яснив, що повинен встановити суд при розгляді подання д/в про визначення частки майна боржника у спільній сумісній власності (ВСУ від 31 травня 2017р. у справі № 6-599цс17). Веб-ресурс «Протокол». URL: https://protocol.ua/ru/vsu_roz_yasniv_shcho_povinen_vstanoviti_sud_pri_rozglyadi_

podannya_d_v_pro_viznachennya_chastki_mayna_borgnika_u_spilnyy_sumisniy_vlastnosti/ (дата звернення: 01.11.2021).

45. Деякі питання підготовки до проведення та проведення земельних торгів для продажу земельних ділянок та набуття прав користування ними (оренди, суперфіцію, емфітевзису): Постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2021 року № 1013 URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-pidgotovki-do-provedennya-ta-provedennya-zemelnih-torgiv-dlya-prodazhu-zemelnih-dilyanok-ta-nabuttya-prav-koristuvannya-nimi-orendi-superficiyu-empfitevzisu-i220921-1013> (дата звернення: 01.11.2021).

46. Жаботинський І.В. Розшук автомобілів став ефективнішим. Система «Безпечне місто». URL: <https://enf.com.ua/rozshuk-avtomobiliv-stav-efektyvnishym-systema-bezpechne-misto/> (дата звернення: 01.11.2021).

47. Кір'ян Б.Є. Проблемні аспекти звернення стягнення незареєстрованого нерухомого майна. *Науково-практична конференція*. - м. Одеса, 2021. – 27-30 с. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/50april2021/50april2021.pdf#page=2> (дата звернення: 01.11.2021).

48. Кірюшин А.А. Арешт на рахунок боржника, навіть не зважаючи на те, що рахунок використовується для отримання заробітної плати, є ЗАКОННИМ (ВС/КЦС у справі № 756/1927/16-ц від 03.02.2021) URL: https://protocol.ua/ru/vs_ktss_aresht_na/ (дата звернення: 01.11.2021).

49. Кобець Р.Ю. Відчуження учасником частки у ТОВ. Ключові зміни нового закону. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/420564/romankobets-vidchuzhennya-uchasnykom-chastky-u-tov-klyuchovi-zminy-novogo-zakonu> (дата звернення: 01.04.2021).

50. Колобов Л. Порівняльний аналіз виконавчого провадження в провідних зарубіжних країнах. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/6/part_2/19.pdf (дата звернення: 01.11.2021).

51. Крупнова Л.В. Система виконавчого провадження в Україні: теоретико-правові та праксеологічні аспекти: Автореферат дис. на здобуття наукового ступеня докт. юрид. наук.: 12.00.07 - Дніпро, 2018. - 36 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/auto/21/3.pdf> (дата звернення: 01.11.2021).

52. Кузьміна І. С. Зарубіжний досвід побудови виконавчих систем: порівняльна характеристика та перспективи застосування в Україні. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки.* - 2015. - № 1(2). - С. 139-145. - URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2015_1\(2\)_23](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2015_1(2)_23). (дата звернення: 01.11.2021).

53. Лазебний Л. Фраудаторний правочин як новий тренд судової практики. *«Юридична газета»*. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/fraudatorniy-pravochin-yak-noviy-trend-sudovoyi-praktiki.html> (дата звернення: 01.11.2021).

54. Лихацький Д.Ю. Загальний порядок звернення стягнення на майно боржника. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_6809 (дата звернення: 01.11.2021).

55. Лукашов Р.С. Товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю як суб'єкти цивільного права: дис. канд. юр. наук: 12.00.03. ТНЕУ. Тернопіль. 2020. С. 221 URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38558/1/diss.pdf> (дата звернення: 01.04.2021).

56. Малярчук Л.С. Основні передумови звернення стягнення на нерухоме майно боржника: теоретико-прикладний аспект. URL: <http://par-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/Porivnyalno-analitichne-pravo-3-2019-1.pdf#page=93> (дата звернення: 01.11.2021).

57. Малярчук Л.С. Правова сутність арешту майна боржника при зверненні стягнення на нього. URL: http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2019/11/11_2019.pdf#page=43 (дата звернення: 01.11.2021).

58. Оверковський К. Особливості звернення стягнення на права промислової власності як предмет застави. Теорія і практика інтелектуальної власності - 1/2020. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/200253-Текст%20статті-447373-1-10-20200405%20(1).pdf (дата звернення: 01.11.2021).

59. Пелипенко О.С. Проблематика звернення стягнення на корпоративні права (частку) як предмет застави. Огляд судової практики. Порівняльно-аналітичне право. 2014. С. 150 -153.

60. Поліщук В.А. Звернення стягнення на корпоративні права боржника. *Правове регулювання цивільних відносин: зб. наук. ст. студ.*: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 174-180.

61. Притуляк В. М. Кодекс професійної етики приватних виконавців: перспективи вдосконалення. Реформування цивільного процесуального права в умовах інтеграційних процесів в Україні: Матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції ім.Ю. С. Червоного (Одеса, 18 грудня 2020 р.) за заг. ред.д.ю.н., професора Н. Ю. Голубевої. – Одеса : Фенікс, 2020. – С. 48-51. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/14002/Притуляк%20В.%20М.%200Кодекс%20професійної%20етики%20приватних%20виконавців...pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 01.11.2021).

62. Притуляк В.М. Актуальні питання примусового звернення стягнення на житло боржника як вид нерухомого майна у виконавчому провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Випуск 22. 2013* URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/1292/1/АКТУАЛЬНІ%20ПИТАННЯ%20ПРИМУСОВОГО%20ЗВЕРНЕННЯ.pdf> (дата звернення: 01.11.2021).

63. Притуляк В.М. Повноваження суду при примусовому виконанні судових рішень у цивільних справах: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 - Одеса, 2016. - 205 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/5685/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%BB%D1%8F%D0%BA%20%D0%92.%D0%9C..pdf?sequence=2&isAllowed=y> (дата звернення: 01.11.2021).

64. Сівцов В. Про деякі особливості правового регулювання товариства з обмеженою відповідальністю в Німеччині. URL: <https://cgpa.com.ua/novini/pro-deyaki-osoblivostipravovogo-regulyuvannya-tovaristva-z-obmezhenoyu-vidpovidalnistyu-v-nimechchini/> (дата звернення: 01.04.2021).

65. Смітюх А.В. Правові засади звернення стягнення на корпоративні частки. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України №13*. 2017. С. 101-108.

66. Смітюх А.В. Корпоративні права та корпоративні паї (частки): теоретико-правові аспекти: монографія – Одеса: Фенікс, 2018. – 662 с. URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/23734/1/smitjuh_monograf.pdf (дата звернення: 01.11.2021).

67. Статистичні дані щодо кількості юридичних осіб за організаційними формами. Головне управління статистики у м. Києві. URL: <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=950&lang=1> (дата звернення: 01.04.2021).

68. Стратійчук В. В. Підстави і способи звернення стягнення на предмет іпотеки. URL: http://www.blackseafoundationoflaw.org.ua/zhurnaly/august_2015.pdf#page=36 (дата звернення: 01.11.2021).

69. Фурса С. Деякі концептуальні підходи до вирішення проблем звернення стягнення на майно боржника в виконавчому процесі України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/VKNU_Yur_2013_4_4%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/VKNU_Yur_2013_4_4%20(2).pdf) (дата звернення: 01.11.2021).

70. Чорний Н. Зміни до правил прописки: як Кабмін ускладнив життя власникам іпотеки. URL: <https://bykvu.com/ua/mysli/zminy-do-pravyl-propysky-ia-kabmin-uskladnyv-zhyttia-vlasnykam-ipoteku/> (дата звернення: 01.11.2021).